

O FARMACIE BUCUREȘTEANĂ LA SFÂRȘITUL SECOLULUI XIX

dr. Gh. Mănucu-Adameșteanu,
Elisabeta Drăgan-Bovo,
Ingrid Poll,
Irina Zamfirescu

În vara anului 2002, în vecinătatea bisericii Armenească, pe strada Armand Călinescu nr. 19, fosta Popa Rusu nr. 3, s-au desfășurat lucrări arheologice de salvare, prilejuite de ridicarea unui hotel¹. Ele au avut ca obiect cercetarea fundațiilor unei clădiri demolate la începutul deceniului nouă al secolului XX, când țesutul urban al zonei a fost grav alterat prin trasarea unei noi artere de circulație – actuala stradă Armand Călinescu, care crea o legătură directă între intersecția Vasile Lascăr și bulevardul Carol I. Cu acest prilej a fost desființată o parte din strada Popa Rusu, imobilul de la nr. 3, fiind parțial tăiat și apoi demolat (Fig. 4). Primele informații despre situația acestui teren datează din anul 1846 (Fig. 2), când pe el este înregistrată o clădire modestă de formă rectangulară, cu pridvor, amplasată cu latura mică spre stradă. La sfârșitul secolului al XIX-lea, are loc alinierea și lărgirea străzii. Este probabil ca împrejurarea să coincidă și cu momentul ocupării amplasamentului respectiv de o clădire mai mare, dotată cu o anexă în lungul parcelei, situație ce apare pe planul cadastral din 1896–1899. Chiar dacă se poate afirma cu certitudine, este posibil ca această clădire să fi inclus, total sau parțial, locuința menționată în anul 1846. Acest ansamblu se regăsește în toate planurile cadastrale ulterioare, până în anul 1980 (Fig. 4), când demolarea sa s-a produs o dată cu trasarea străzii Armand Călinescu. Ca stil, edificiul aparținea academismului de la sfârșitul secolului al XIX-lea. Numele primului proprietar cunoscut, Iancu Alexandrescu, este înscris pe planul cadastral din anul 1911 (Fig. 3 a), în calitate de proprietar al imobilului, funcțiunea clădirii la data respectivă fiind aceea de locuință, cu parter și subsol².

Săpăturile arheologice de salvare din vara anului 2002 s-au efectuat până la adâncimea de 3,50 m, pe un teren în formă de triunghi isoscel, cu laturile de circa 20 de metri și deschidere de 15 metri (Fig. 5). Vestigiile arheologice au fost înregistrate până la adâncimea de 2,50 m; între 2,50 m și 3,50 m s-a constatat existența unui strat de pământ castaniu lutos, care reprezintă solul viu, lipsit de urme arheologice.

Cercetările au prilejuit depistarea și dezvelirea substrucțiilor din cărămidă și beton ale mai multor încăperi de subsol (Fig. 1, 1a, 1b), aparținând unor etape constructive diferite (dimensiunile cărămizilor utilizate variază între 27 cm × 13 cm × 7,5 cm

¹ Pentru un scurt raport preliminar vezi Gh. Mănucu-Adameșteanu, în *Cronica cercetărilor arheologice din România. Campania 2002*, București, 2003, p. 66–67.

² Sanda Voiculescu, Irina Popescu-Criveanu, *Strada Armand Călinescu, fost Popa Rusu nr. 3, Studiu istoric* – vezi și planșele cu situațiile existente în anul 1846, în anul 1911, în anul 1980 și situația actuală, manuscris, București, 2001.

și 24 cm × 12 cm × 3,5 cm). Refacerile din cursul secolului XX sunt asigurate de tipologia cărămizilor și caracteristicile tehnice ale materialului de construcție folosit (beton).

Dintr-o perioadă anterioară au fost cercetate două gropi menajere care pe baza inventarului ceramic se pot data larg în secolul al XIX-lea, un **terminus ante quem** oferindu-l un fragment de marcă de pe fundul unei farfurii: „S LEBEUF A MON...” și anul 1854, descoperită în groapa 2. Prima mențiune a unei locuințe pe acest loc, datează din anul 1846.

Groapa 1 a fost surprinsă în profilul trotuarului și suprapusă de Zidul 3, păstrându-se numai pe ultimii 10 cm: aceasta avea dimensiunile de 1.90 × 1.00 m și conținea un pahar cu toartă (pl. I/3), două străchini (pl. I/1-2) și două panse de la un ulcior și o oală cu toartă. Toate materialele din această umplutură poartă urme de ardere secundară, nefiind exclusă ipoteza ca aceasta să se datoreze „Focului cel mare” de la 1847, care a afectat și mahalalele din această zonă, Sf. Gheorghe Nou, Colțea, Răzvan, Sf. Gheorghe Vechi³. Lipsa altor informații nu ne permite să afirmăm cu certitudine dacă locuința menționată la 1846, a fost afectată de acest incendiu.

Groapa 2, aflată la 0,76 m de subsolul „farmaciei” pe care o vom prezenta ulterior, a putut fi cercetată în mare măsură: nivelul de călcare a fost distrus cu ocazia constituirii edificiului de la sfârșitul secolului al XIX-lea, ea având un diametru de 1,63 m și o adâncime păstrată de 1.00 m. Inventarul mult mai bogat, este reprezentat de borcane, oale cu toartă (pl. II/1), pahare (pl. II/2), ulcioare de mici dimensiuni (pl. II/3) dar și câteva funduri de la exemplare de mare capacitate. Din categoria vaselor deschise remarcăm un număr mare de străchini și castroane decorate cu un smalț monocrom galben (pl. III/2, 3), cu smalț verde dar și exemplare cu motive pictate (pl. IV/2, 4); unul dintre castroane are un caracter decorativ, după cum ne indică cele două perforații de la baza suportului inelar (pl. IV/3). Dintre formele mai rare putem aminti ligheanul, tigia cu toartă sau cratița cu toartă (pl. III/4-5). Aici au fost găsite și câteva fragmente de faianță și porțelan obținute în ateliere europene: unul dintre acestea are o marcă cu anul fabricației (1854), care constituie un **terminus ante quem** pentru datarea complexului.

Groapa nr. 3 a fost surprinsă în profilul peretelui din spatele „farmaciei” și datează din prima jumătate a secolului XX.

Intervenția arheologică a fost în măsură să aducă și unele precizări în ceea ce privește funcția îndeplinită de clădirea existentă pe acest loc înainte de perioada 1896-1899, când pe planul cadastral apare o nouă construcție.

Astfel, descoperirea unui subsol cu ziduri din cărămidă, cu pardoseala din ciment (fig. 1, 1c, 1d), în umplutura căruia a fost găsită o monedă românească de 5 bani, de la 1905, a permis înregistrarea unor detalii interesante. În încăpcre au fost descoperite o serie de materiale-flacoane de capacități diferite: 150, 200 ml (Pl. VII/1, IX/3-4), o periută cu mâner din os (Pl. X/6) pipete din sticlă de dimensiuni diferite (Pl. X/1-5) și o serie de vase din sticlă specifice (Pl. VII/2-3, VIII/1-3, IX/1-2) care indică utilizarea spațiului în cauză drept farmacie.

³ Paul Cernovodeanu, Nicolae Vătămanu, **București. MIM**, 12, 1997, p. 92-96.

Inscripțiile de pe pereții vaselor de sticlă confirmă utilizarea acestora în scop farmaceutic. Unul dintre recipiente, cu o capacitate de 150 ml, este inscripționat cu textul „Farmacia Curții Regale F. Brus București” (Planșa VII/1)⁴.

După cum se cunoaște, la începutul evului mediu, activitatea medico-farmaceutică, s-a desfășurat în cadrul mănăstirilor, primele mențiuni documentare referindu-se la Transilvania: Cluj-Mănăstur în 1061, Cârța-Făgăraș în 1200, Sibiu în 1292, Cluj în 1346. Prima farmacie din Europa a fost înființată la Neapole în anul 1140, în timp ce pentru România prima mențiune documentară datează de la 15 august 1494, când este amintită, la Sibiu, prima farmacie publică, condusă de magistrul Johannes, după care sunt deschise cele de la Brașov (1512) și Bistrița (1516)⁵.

La 13 august 1535, în actele orașului Făgăraș, este amintit farmacistul Paul, care la 1 noiembrie 1536 este chemat la Curtea Domnească din Târgoviște: aceasta constituie cea mai veche mențiune a unui „doctor ac apothecaris” în Țara Românească⁶. Cu aproape un secol mai târziu, pe un document din 15 februarie 1625, semnează ca martor și un negustor-Karaiane „apotihiarh”, moment ce reprezintă prima referire la un negustor-spițer în Țara Românească⁷. La București, cea mai veche informație despre un astfel de negustor, „Giorgio spetiale”, datează din anul 1637, acesta fiind stabilit în capitală⁸. Acești negustori cunoșteau câteva reguli elementare, fără a fi însă spițeri cu studii speciale. Piața din București, fiind un important punct de tranzit între Constantinopol și centrul Europei, era bine aprovizionată. La sfârșitul secolului al XVII-lea, se cerea din Brașov secretarului lui Constantin Brâncoveanu, opobalsam pentru generalul Veterani⁹. La curtea lui Brâncoveanu, pe lângă cei doi doctori, exista și un spițer, după cum ne indică lista de cheltuieli a domnitorului din anul 1703¹⁰.

Odată cu înființarea spitalelor avem și primele mențiuni despre spițeriile din Țara Românească și Moldova. Între anii 1695 și 1704, din inițiativa și pe baza planurilor spătarului Mihail Cantacuzino, se construiește, la București, spitalul de pe lângă mănăstirea Colțea, care la spițerie trebuia să aibă „un doctor, nu așa oricine” și un ajutor. În anul 1716 aici activa doctorul Johann Stanislaus Grotovsky, originar din Orăștie¹¹. În Hrisovul spitalului Pantelimon din 12 octombrie 1735 se prevedea un spițer, deci nu un doctor ca la Colțea „și un om care să cunoască ierburile de leac și să le culeagă la vremea potrivită”¹².

⁴ Gh. Mănuclu-Adameșteanu, *loc. cit.*, apare datorită unei greșeli de tipar F. Bruns, în loc de F. Brus.

⁵ Ioan Grecu, Gheorghe Mermeze, *Societatea română de istoria farmaciei*, Oradea, 1999, p. 10.

⁶ Vasile I. Lipan, *Farmacia românească în date*, Braunschweig, 1990, p. 9.

⁷ *Istoria medicinei românești*, editori V. L. Bologa, G. Brătescu, B. Dușescu, Șt. M. Milcu, București, 1972, p. 119 – se afirmă că acest negustor își desfășura activitatea la București. Documentul, păstrat în fondul mănăstirii Valea, nu are precizat locul emiterii dar din lista proprietăților menționate – roată de moară pe Prahova, grădina de la Târgoviște – pare mult mai plauzibil ca actul să fi fost întocmit la Târgoviște.

⁸ Nicolae Vătămanu, *De la începuturile medicinei românești*, București, 1966, p. 204, nota 256.

⁹ *Ibidem*, p. 204.

¹⁰ Emil Gheorghiu, *Pagini din trecutul farmaciei românești*, București, 1967, p. 28.

¹¹ *Ibidem*, p. 28–29; G. Barbu, *Arta vindecării în Bucureștii de odinioară*, București, 1967, p. 106.

¹² *Ibidem*; Emil Gheorghiu, *op. cit.*, p. 29.

Prima spițerie particulară din capitală a fost, probabil, cea deschisă în anul 1740 sau 1741 de către Johann Traugott Seuler von Seulen; în anul 1742 este menționat George Vodopich, „apotecar bucureștean”¹³, pentru ca la 1750 să fie amintit ca posedând o spițerie particulară în București, spițerul Christian Richter, originar din Slovacia¹⁴.

În Moldova, prima farmacie este deschisă la Iași în anul 1757, pe lângă spitalul Sfântul Spiridon, ctitorie a domnitorului Constantin Racoviță¹⁵.

Primele încercări de organizare a activității farmaceutice din Țara Românească se datorează domnitorului Alexandru Ipsilanti - un regulament emis la 15 mai 1798, care cerea ca spițerii să fie „oameni cu meșteșug” iar doctoriile „să fie proaspete iar eliberarea lor să se facă după rețeta doctorului”¹⁶. În anul 1797 existau la București un număr de 7 spițerii¹⁷, pentru ca în anul 1804 să fie înregistrați 14 „apothekeri”¹⁸. Un regulament de funcționare a spițeriilor alcătuit la 4 noiembrie 1819 din dispoziția domnitorului Alexandru Șușu, cuprinde, probabil, prima mențiune în limba română a termenului farmacist¹⁹. Prin Regulamentele Organice din anul 1831 numărul farmaciilor este limitat la 20 în București și 8 la Iași, reglementare ce va rămâne mult timp în vigoare²⁰.

Catagrafia din anul 1838 înregistrează un personal medico-sanitar compus din 38 de medici, 11 spițeri (cu opt calfe și un ucenic) și 13 moașe. Cei 11 farmaciști erau toți germani și unguri și trebuiau să asigure asistența pentru o populație de 65.204 locuitori, răspândiți în 81 de mahalale și 10.601 case. De remarcat că cei mai mulți dintre aceștia locuiau și își desfășurau activitatea în centrul Bucureștiului, în culoarea de Roșu²¹.

O altă catagrafie din 21 februarie 1851, înregistrează 19 spițerii particulare în București²². Un control efectuat în anul 1855, constata o situație bună la cele 19 farmacii: 7 erau trecute la **prea bine** și 8 la **bine**, numai 3 la **binișor** și una singură la **abia bine**²³. În anul 1857 numărul spițeriilor din București va ajunge la 20, dintr-un total de 50 care funcționau în Muntenia²⁴.

În anul 1859 se introduce și în farmaciile din România, sistemul zecimal de greutate, pentru ca în anul 1862 să se unifice serviciile sanitare din Moldova și Țara Românească: acum sunt înregistrate 101 farmacii (fără cele de spital și cele militare) cu 135 de farmaciști: 57 în Moldova și 78 în Muntenia²⁵.

¹³ G. Barbu, *op. cit.*, p. 107; Vasile I. Lipan, *op. cit.*, p. 22, consideră că această farmacie a fost deschisă în anul 1741.

¹⁴ *Ibidem*, p. 23.

¹⁵ Ioan Grecu, Gh. Mermeze, *op. cit.*, p. 17.

¹⁶ G. Barbu, *op. cit.*, p. 108; Emil Gheorghiu, *op. cit.*, p. 34.

¹⁷ V. A. Urechia, *Istoria Românilor: Cursu făcut la Facultatea de litere din București, Seria 1774-1800*, tom VII, București, 1894, p. 140.

¹⁸ Hurmuzaki, *Documente privitoare la Istoria Românilor, volumul XIX/2. Corespondență diplomatică și rapoarte consulare (1798-1812)*, Cernăuți, 1838, p. 220.

¹⁹ E. Gheorghiu, *op. cit.*, p. 43.

²⁰ Samuel Izsak, *Farmacia de-a lungul secolelor*, București, 1979, p. 258.

²¹ Paul Cernovodeanu și Nicolae Vătămanu, **București. MIM**, 13, 1999, p. 121-123.

²² Vasile I. Lipan, *op. cit.*, p. 71.

²³ *Ibidem*, p. 75-76.

²⁴ *Ibidem*, p. 80.

²⁵ *Ibidem*, p. 88.

Recensământul Bucureștiului din anul 1878 indica o suprafață de aproape 30 kmp, din care cea mai mare parte – 23,5 kmp – avea un caracter agrar, ceea ce l-a determinat pe un călător străin să spună că Bucureștiul era „un oraș mic într-un sat mare”, care avea o populație de 177.646 de locuitori²⁶. La categoria profesii libere erau trecuți 187 de medici de toate specialitățile, 49 de farmaciști și 44 de calfe farmaciști, 9 „dantiști” și 92 de moașe. De aici rezultă un indicator ridicat al asistenței sanitare, respectiv 1 medic la 1000 de locuitori și un farmacist la mai puțin de 2000 de locuitori. Majoritatea farmaciștilor continuau să fie de naționalitate germană (28), dar numărul românilor crește la 19, printre aceștia fiind înregistrată și o femeie de 30–40 de ani²⁷.

Ajungând în acest moment vom încerca să facem unele precizări în legătură cu farmacia descoperită pe strada Popa Rusu nr. 3, care avea în inventarul său și un vas de sticlă cu numele unei farmacii „**Farmacia regală București**” și al proprietarului acesteia „**F. Brus**”. Pentru început vom încerca să stabilim reperele cronologice ale etapei de funcționare a farmaciei. Un **terminus ante quem** ne este oferit de numele farmaciei, România fiind declarată regat în anul 1881. După cum am menționat deja, pe acest loc apare un imobil nou în planul cadastral din 1896–1899; precizări suplimentare ne oferă planul cadastral din 1911, unde funcțiunea clădirii apare ca locuință iar proprietar Iancu Alexandrescu. Rezultă că farmacia a funcționat, cel puțin din anul 1881 și până în perioada 1896–1899. Oricum, în anul 1905, după cum ne indică moneda descoperită în săpătură, farmacia era demolată și pe locul ei exista o locuință.

Pentru a doua jumătate a secolului al XIX-lea, înregistrăm și primele mențiuni ale unor farmacii sau farmaciști cu numele Brus, dar în toate cazurile numele este scris cu dublu ss, adică **Bruss**.

Carol Graef, născut la Sibiu în anul 1838, obține în anul 1860 titlul de farmacist. A practicat la București și a ținut mult timp în arendă farmacia Bruss, despre care nu se precizează însă unde se afla. El moare în anul 1882.

Un alt farmacist, Anton Ziberzid, care moare în ianuarie 1890, va conduce această farmacie o perioadă nedeterminată. Acestea constituie, pentru moment, singurele mențiuni ale unei farmacii cu acest nume.

Primul farmacist pe care îl cunoaștem din această familie este Josef C. Bruss, care și-a luat diploma la Viena în anul 1865. Prin decretul nr. 5516 din 9 decembrie 1866 a obținut liberă practică în țară iar din anul 1872 este proprietar al farmaciei din Calea Victoriei, colț cu str. Edgar Quinet, farmacie care mai exista în anul 1938. În anul 1875 cumpără farmacia Hygeia de la Carol Șulerus, care se afla pe strada Șerban Vodă, pe care o conduce până în anul 1893, când moare.

Mihail Bruss s-a născut în orașul Prejmer din Transilvania la 1844. După terminarea gimnaziului în orașul natal, își face elevatul la farmacia Kessler din Craiova, obținând în anul 1868 titlul de asistent în farmacie. În anul 1874 își ia licența la Universitatea din Viena și în același an obține dreptul de liberă practică. A fost diriginte al farmaciei „La Sfinți”, iar mai târziu, proprietar în asociație al farmaciei Apolodor din Calea Griviței. A murit la 13 Martie 1910.

²⁶ Aurel D. Petrescu, **București. MIM**, IX, 1972, p. 268.

²⁷ *Ibidem*, p. 271.

Ulysse de Marsillac include pe lista principalelor farmacii din București, pentru perioada 1870–1876, pe Bruss Friedrich, proprietar al farmaciei „La Speranța”, de pe Călea Mogoșoaiei, acesta fiind ultimul farmacist cunoscut din această familie.

Din aceste sumare informații reținem pe Friedrich Bruss, care poate fi identificat în persona lui F. Brus, proprietarul Farmaciei regale București. Din materialele consultate nu am găsit „Farmacia Curții regale” singura apropiere putând fi făcută cu „Farmacia Curții”, menționată la 1876. Transformarea numelui acesteia în Farmacia curții regale și funcționarea ei după anul 1881²⁸, este confirmată, indirect, de publicarea în anul 1895, la București, a catalogului *Farmaciei Curții regale. Lista specialităților străine*²⁹. Nu putem ști dacă farmacistul ce-și desfășura activitatea pe strada Popa Rusu făcea parte din familia Brus, Mihail sau Josef, dar este greu de presupus că „Farmacia Curții regale” putea fi deschisă într-un punct destul de îndepărtat de zona centrală a orașului. Semnificativ în acest sens este recensământul din anul 1878 unde constatăm că din cele 19 farmacii, majoritatea erau în centru: 13 în „vopseaua” Roșu³⁰, una în Verde, una în Negru, nici una în Albastru; în Galben³¹, acolo unde se afla strada Popa Rusu, erau patru farmacii³². O altă statistică dintr-o perioadă mai apropiată de etapa finală de existență a farmaciei din strada Popa Rusu, respectiv din anul 1905, arăta că la o populație de 6.480.494 de locuitori, existau 220 de farmacii publice în România, respectiv, o farmacie la 29.457 de locuitori. În București, la 250.000 de locuitori, existau 37 de farmacii publice, 18 drogherii și 10 farmacii de spitale civile și militare, adică o medie de 6757 de locuitori la o farmacie publică³³.

În concluzie nu putem spune care este numele farmaciei ce a funcționat la sfârșitul secolului XIX pe strada Popa Rusu, nefiind exclusă posibilitatea localizării aici a Farmaciei Bruss, care a funcționat prin deceniile 8–9, ale secolului al XIX-lea. Desigur se poate presupune că unul dintre proprietari ar fi putut fi Josef C. Bruss sau Mihail Bruss, dar numai investigarea arhivelor va putea să aducă precizările necesare.

Studiul inventarului arheologic mobil recoltat cu prilejul acestei cercetări arheologice va aduce informații deosebit de importante pentru completarea cunoștințelor privind unul din aspectele mai puțin studiate ale istoriei Bucureștilor – evoluția preocupărilor privind sănătatea publică și a practicii farmaceutice în București. Se cuvine subliniat că, până în momentul de față, obiectele descoperite în str. Armand Călinescu nr. 19 ilustrează *cel mai vechi inventar al unei farmacii de pe teritoriul capitalei*.

²⁸ Vasile I. Lipan, *op. cit.*, p. 111 – în anul 1881 funcționau la București 24 de farmacii publice.

²⁹ *Ibidem*, p. 129.

³⁰ Culoarea de roșu era mărginită spre sud de Mănăstirea Mihai Vodă și de Mitropolie, la est de hanul lui Manuc și biserica Mântuleasa, la nord de biserica Armenească și metohul episcopiei de Râmnic, la vest de Cișmigiu până la Mihai Vodă, cf. Paul Cernovodeanu, și Nicolae Vătămanu, **București. MIM**, 11, 1999, p. 123 nota 29 – situație înregistrată în anul 1838.

³¹ Pentru cunoașterea străzilor din fiecare culoare vezi George Costescu, *Bucureștii vechiului regat*, București, 1944, p. 16–25.

³² Aurel D. Petrescu, *op. cit.*, p. 269.

³³ Vasile I. Lipan, *op. cit.*, p. 152.

ANEXA 1

CATALOGUL DESCOPERIRILOR ARHEOLOGICE

Groapa 1 – prima jumătate a secolului al XIX-lea.

STRĂCHINI

Baza evazată, cu marginea rotunjită, cu o ușoară șanțuire la partea inferioară, cu baza plată, care nu a mai fost smălțuită (inv. 1, pl. I/2).

Buza ușor arcuită, cu marginea teșită drept; la exterior, de sub marginea buzei, pleacă atașul superior al unei toarte late; la interior a fost decorată cu dungi verticale de humă albă, acoperite apoi de un strat de smalț incolor (inv. 2, pl. I/1).

OALE CU TOARTĂ

Partea inferioară a unui vas de dimensiuni mari, nesmălțuită (inv. 4).

Pansă din zona umărului, decorată cu fascicole de linii orizontale (inv. 5).

PAHARE

Buza înaltă, evazată, cu marginea subțiată, cu diametrul gurii egal cu diametrul maxim;

piciorul tronconic, are baza plată; de marginea buzei se prinde o toartă care coboară până în zona diametrului maxim. Pe buză și în partea superioară este decorat cu cercuri concentrice trasate cu humă alburie: peste acestea, dar numai pe buză, decorul a fost completat cu o peliculă de smalț verde (inv. 3, pl. I/3).

Groapa 2 – a doua jumătate a secolului al XIX-lea.

OALE CU TOARTĂ

Buza răsfrântă cu marginea rotunjită, cu gâtul scurt și diametrul maxim în zona umărului.

Toarta, mult aplatizată, se prinde de marginea buzei și în zona diametrului maxim. Pe toată suprafața interioară și pe marginea buzei, la exterior, este acoperită cu un smalț incolor. Pe umăr sunt incizate trei linii orizontale (inv. 6, pl. II/1).

Partea superioară a unui vas cu buza evazată, cu buza teșită oblic, având în secțiune o formă triunghiulară. Decorul este reprezentat de o peliculă subțire de smalț de culoare verde ce acoperă numai marginea exterioară a buzei și un motiv format dintr-un grup de patru cerculețe dispuse în cruce (inv. 7).

Pansă din zona umărului, cu atașul inferior al toartei; la interior este acoperită cu un strat de smalț incolor (inv. 9).

PAHARE

Partea inferioară a unui exemplar asemănător cu cel din groapa 1. În zona diametrului maxim este decorat cu un motiv geometric încadrat de două linii, totul fiind executat cu humă de culoare alburie. Pe picior este decorat cu trei cercuri trasate tot cu humă (inv. 10, pl. II/2).

ULCIOARE

Vas restaurat parțial, de la umăr în jos: decorat cu două fascicule de incizii, trasate pe gât și umăr și o peliculă de smalt verde ce coboară până spre gât. Pe corp se mai păstrează urme de humă (inv. 11, pl. II/3).

Partea mediană a unui vas de mici dimensiuni, decorat cu două fascicule de incizii, trasate pe gât și umăr. Decorul este completat cu puncte și pete pictate cu humă, peste care a fost așternut un strat de smalt incolor (inv. 8).

Fundul unui vas cu diametrul de 7 cm, nesmălțuit (inv. 14).

Fundul unui vas cu diametrul de 11 cm, acoperit cu smalt de culoare verde (inv. 13).

Fundul unui vas cu diametrul de 11 cm, acoperit cu smalt incolor (inv. 15).

STRĂCHINI

Partea inferioară, acoperită cu un smalt de culoare galbenă (inv. 26).

CASTROANE

Vas cu buza ușor arcuită, cu o șanțuire la interior. Decorul este reprezentat de o bandă de nervuri în relief, plasată în zona mediană. La interior și pe marginea buzei, la exterior, este acoperit cu o peliculă de smalt incolor (inv. 22, pl. III/1).

Vas cu buza răsfrântă, cu marginea rotunjită, cu fundul plat, acoperit la interior cu un smalt de culoare galbenă (inv. 28, p. III/2).

Vas cu buza puțin evazată spre exterior, cu două șanțuiri bine pronunțate. La interior, baza este marcată de o nervură circulară; la interior și la exterior, numai pe marginea buzei, este acoperit cu un smalt galben (inv. 25, pl. III/3).

Vas asemănător cu cel anterior, dar buza este marcată numai de o singură șanțuire și fără nervură la interior (inv. 30, pl. IV/1).

Vas cu buza îngroșată și teșită, de formă triunghiulară, acoperit cu un smalt de culoare verde. La exterior, puțin sub marginea buzei, are o nervură bine reliefată – coastă (inv. 24).

Vas cu baza inelară; la interior este decorat cu un cerc în spirală ce acoperă tot fundul și de o linie în val, totul fiind trasat cu humă alburie. Peste acestea au fost pictate, cu un smalt incolor, dungi late ce pleacă radial din centru. Piesa are un caracter decorativ, după cum ne indică cele două perforații ale suportului inelar. La exterior, aproape de picior, are un sgrafito ce pare a fi litera I (inv. 21, pl. IV/3).

FARFURII

S-a descoperit un singur exemplar cu profilul complet: are buza lată, cu marginea teșită oblic, fundul plat, fiind acoperită cu un smalt verde deschis. Decorul este reprezentat de o acoladă ce se desfășoară pe buză, în timp ce în centru sunt mici motive geometrice, totul fiind pictat cu smalt maro și verde (inv. 20, pl. IV/4).

Vas cu buza lată cu marginea rotunjită, marcată de o șanțuire: pe un smalt galben sunt trasate grupuri de linii oblice, de culoare verde și maro (inv. 23, pl. IV/2).

LIGHEANE

Această categorie este reprezentată doar de două buze: decorul constă din fascicole de linii drepte, întrerupte de o linie în val, trasate cu humă, peste care s-a așternut un strat de smalt încolor (inv. 16–17).

TIGAIA

Are buza ușor răsfrântă, cu marginea subțiată, de formă triunghiulară, corpul cu o formă tronconică, este acoperit cu smalt verde la interior: are trei piciorușe înalte, curbate spre exterior (inv. 37, pl. III/4) și un mâner gol la interior (inv. 36, pl. II/5). În Transilvania, același vas este cunoscut sub numele de cratiță cu toartă, denumire ce pare mai apropiată de capacitatea sa.

FAIANȚĂ ȘI PORȚELAN

Partea centrală a unui vas deschis, decorat la interior cu un motiv floral, vrejuri și fructe mici realizate cu verde și roșu. La exterior păstrează un fragment de marcă aniversară?: „S LEBEUF A MON...” și anul 1854 (inv. 40, pl. IV/6).

Ceașcă cu buza cu contur ondulat, subliniat cu o linie aurie. Baza circulară este marcată cu o dungă aurie, culoare ce urmărește și decorul în relief de pe corp (inv. 41, pl. IV/5).

Groapa 3 – prima jumătate a sec. XX

CASTROANE

Vas cu profilul complet, cu buza înaltă și marginea rotunjită: la interior, peste un smalt de culoare galbenă, prezintă o rozetă în centrul vasului și un motiv floral dispus pe umăr, din loc în loc (inv. 50, pl. I/5).

ULCIOARE

Vas miniatural, cu tortiță și cioc de scurgere. Un strat de humă acoperă tot vasul, în timp ce în partea superioară are pete de smalt de culoare verde (inv. 46, pl. I/4).

Două torți cu smalt de culoare verde de la exemplare de dimensiuni mici (inv. 47) și mijlocii (inv. 48).

FARMACIA – ultimele decenii ale secolului XIX

INSTRUMENTAR FARMACEUTIC

Flacon de sticlă de 150 ml, ce are inscripționat în relief textul „FARMACIA CURȚII REGALE F. BRUS BUCURESCI” (inv. 56, pl. VII/1).

Borcănaș de sticlă, ce are la partea inferioară, în relief, textul „BAEDER NEW YORK”, (inv. 58, pl. VII/2).

Flacon de sticlă, cilindric, din care s-a recuperat numai jumătatea inferioară pe care era o inscripție verticală din care s-a mai păstrat „...INE MIDY”. Pe fund are numerele 10099 și inițialele H P (inv. 57, pl. VII/3).

Flacon de sticlă, cilindric, din care s-a păstrat numai partea superioară (pe baza investigațiilor s-a putut stabili că face parte din vasul de mai sus): gura are nervuri în relief pentru înșurubarea capacului. Din textul inscripției au rămas numai primele două litere: „CO” (inv. 63, pl. VIII/1).

Flacon de sticlă de formă paralelipipedică, din care s-a păstrat numai fundul; aici apar din nou inițialele „H P” și cifrele „8164”, (inv. 61, pl. VIII/2).

Flacon de sticlă de formă paralelipipedică, din care s-a păstrat numai gâtul, care pe baza investigațiilor s-a putut stabili că face parte din vasul de mai sus (inv. 62).

Flacon de sticlă de formă paralelipipedică, din care s-a păstrat numai fundul, care este inscripționat pe trei laturi. În față se mai poate citi „... IGARO JOURS BONNE NOUVELLE”, pe o latură se mai vede (FRA) „NÇAISE” iar pe fund cifrele 1031, (inv. 64, pl. VIII/3).

Flacon de sticlă de formă cilindrică, din care se mai păstrează fundul: pe el apare indicată capacitatea – 200 ml (inv. 59, pl. IX/4).

Flacon de sticlă de formă cilindrică, din care se mai păstrează fundul: pe el apare indicată capacitatea – 150 ml (inv. 60, pl. IX/3).

Măsură folosită în farmacie, faianță din Anglia cu următoarea marcă: legenda circulară „S. MAW. SCN & THOMPSON LONDON/ENGLAND” având în centru monograma „C & T M M”. Măsură în formă de lingură, cu mânerul rupt, cu trei indicatoare liniare – TEA/DESSERT/TABLE – trasate cu negru, de la interior spre exterior, (inv. 89, pl. VI/8).

Creuzet din porțelan, cu buza puțin subțiată, din care se păstrează doar partea superioară (inv. 95, pl. IX/2).

Flacon din porțelan, din care se păstrează doar fundul, pe care apare inscripționat „J S 94”, (inv. 94, pl. IX/1).

Borcănaș din porțelan păstrat în întregime: înălțimea de 56 cm, diametrul bazei 42 cm, (inv. 92).

Fiolă din sticlă mată de culoare alburie (inv. 68, pl. X/1).

Fiolă din sticlă de culoare albă (inv. 67, pl. X/2).

Pipetă din sticlă albă (inv. 66, pl. X/3).

Pipetă din sticlă albă (inv. 64, pl. X/4).

Pipetă din sticlă albă (inv. 65, pl. X/5).

Periuță din os, care sub orificiile pentru fire are inițiala M, iar pe mâner este imprimată inscripția „THE BEST CEMENTED WARRANTED QUALITY” iar în mijloc pare să fie numărul „30” (inv. 93, PL. X/6).

OBIECTE DE UZ CASNIC

Farfurie cu marginea ondulată și decor de linii concentrice, roșu închis și gri, trasate pe fond alb. Porțelan european, producție industrială (inv. 86).

Vas cilindric, canelat, decorat cu motive florale, cu albastru, roșu, brun și gri, totul pe fond alb. Porțelan european, producție industrială (inv. 90, pl. VI/7).

Ceșcuță de cafea, de culoare albă, decorată cu linii aurii la bază, pe ansă și pe buză.

Porțelan european, producție industrială (inv. 80, pl. VI/2).

Bol canelat, cu decor pictat cu albastru: la exterior cu vrejuri, flori și fructe stilizate iar la interior cu linii concentrice, trasate la bază și sub buză. Porțelan european, producție industrială (inv. 82, pl. VI/9).

Vas cu corpul tronconic, gât cilindric și baza inelară. Decorul – flori de inspirație orientală – este pictat cu roșu, roz, verde, bleu, gri. Porțelan european, producție industrială (inv. 81, pl. VI/6).

Vas tronconic cu toarta supraînălțată, cu decor floral sub atașul superior al ansei. Pe corp este decorat cu vrejuri. Porțelan european, producție industrială (inv. 91, pl. VI/1).

Pahar din sticlă cu baza plată și piciorul înalt (inv. 70, pl. VI/5).

Partea superioară a unui vas din sticlă, pictat cu motive florale, cu auriu și albastru (inv. 27, pl. VI/4).

Bol de sticlă cu baza plată și decor gravat: între două linii în zig zag, două fascicule suprapuse de linii în val (inv. 102, pl. V/1).

Bol de sticlă cu baza plată și decor gravat: între două linii ondulate este înscris un motiv geometric (inv. 103, pl. V/2).

PĂPUȘI

Au fost găsite fragmente de la circa 10 păpuși din porțelan, pictate „MADE IN GERMANY”. Pe ceafă, alături de locul de proveniență apar o serie de cifre – 7/0, 9/0, 11/0, 16/0 – care par să indice dimensiunile.

BIBLIOGRAFIE PENTRU ANEXA 1

Bucureștii de odinioară, Editura Științifică, București, 1959.

Centre de olari din sud-estul Transilvaniei, Catalog de expoziție, Volumul I, Sfântu Gheorghe, 1997–1998. Gheorghe Mănușu-Adameșteanu, Dan Căpățână, *Săpături arheologice de salvare pe strada Colței, București*.

MIM, XV, 2001, p. 19–55.

Gheorghe Mănușu-Adameșteanu, Dan Căpățână, *Ceramica Curții Domnești din București*, Muzeul Municipiului București, *Seria Patrimoniu*, 1, 2002.

Gheorghe Mănușu-Adameșteanu, Elisabeta Drăgan, Ingrid Poll, Dan Căpățână, *Depozitul unui negustor de la Hanul Stavropoleos*, *CAB*, V, 202, p. 95–125.

Anca Păunescu, *Ceramica descoperită la Hanul Constantin Vodă*, *CAB*, V, 2002, p. 79–94.

ANEXA 2

ARHEOMETRIE

Fragmentele de sticlă cu numerele de catalog 57 și 63, 61 și 62 (numerotate de la 1 la 4) au fost analizate fizico-chimic în cadrul Laboratorului de arheometrie al Muzeului Municipiului București. Tehnica folosită este fluorescența de raze X – o metodă rapidă și nedistructivă. Prin această metodă a fost determinată compoziția elementală a celor patru probe.

Comparând compozițiile sticlelor între ele s-a putut stabili că primele două fragmente – sticla 1 (nr. cat. 57) respectiv sticla 2 (nr. cat. 63) fac parte din același flacon, iar sticla 3 (nr. cat. 61) respectiv sticla 4 (nr. cat. 62) aparțin, de asemenea, aceluiași flacon.

ANEXA 3

LISTA FARMACIȘTILOR DIN BUCUREȘTI (1637–1899)

- 1637 – Giorgio spetiale
- 1651 – Avram spiciar
- 1684–1687, doctorul Giacomo Pilarino, adus la București de domnitorul Șerban Cantacuzino, pentru ca în 1695 să se întoarcă din nou la București
- 1703 – la curtea domnitorului Constantin Brâncoveanu este menționat un „spicear”, care poate fi Giacomo Pilarino sau un ajutor al acestuia
- 1716 – la farmacia spitalului Colțea – doctorul Johann Stanislaus Grotovsky, din Orăștie
- 1740 – Jean Claude Flachet
- 1740 – J. Traugott Seuler von Seulen
- 1741 – Martin Schassburger, din Brașov
- 1742 – Wilhelm Gaudi
- 1742 – George Vodopich, primul care s-a stabilit și a trăit la București
- 1750 – Christian Richter
- 1771 – G. Roth, poate același cu Johann Roth din 1792 și cu cel din 1797
- 1771 – Michael Markler, menționat și la 1785
- 1776 – Chiriac Arbut vinde spișeria pe care o avea la hanul Șerban Vodă, lui Johann Martin Schaffendt, chirurg și farmacist sas din Mediaș, menționat și la 1797, 1804
- 1780 – în jurul acestei date sosește la București, Ludwig Lorenz von Langendorf, din Brașov
- 1785 – spișerul Markler
- 1786 – Andreas Klusch, din Sibiu, menționat și la 1804
- 1787 – Giuseppe Giovanni Rossi, posibil Gioanu la 1797, Johan Rossi la 1804
- 1790 – Andrei Berek, posibil același cu Andrei Birk din 1792
- 1791 – Michel spișerul, supus austriac
- 1792 – Andrei Birk
- 1792 – Johann Roth, posibil același cu G. H. Roth, din 1797, și în 1804
- 1793 – în jurul acestei date revine la București Ludwig Lorenz von Langendorf, ca proprietar al unei spișerii
- 1794 – Johann Zinnern von Burghthal
- 1795 – Andreas Schnell, posibil acel Andrei din 1797
- 1797 – Adrei
- 1797 – Fritz din hanul Popaz
- 1797 – Gioanu
- 1797 – Mihali
- 1797 – Miler

- 1797 – Nicoli
 1797 – G. H. Torh (Rot), ține spițerie la hanul lui Constantin
 1797 – Rut din Șelari
 1797 – Șafant
 1800 – Josef Raimonty sau Raimondy?, deschide La Speranța, menționat și în anii 1829, 1833, 1836–1837, 1839
 1800 – Andreas Schnell
 1803 – Johann Graef
 1803 – Stephan Tellmann, din Brașov, și în anul 1804
 1804 – Jacob Beithuber, din Hermanstadt-Sibiu
 1804 – Samuel Fritsch, din Hermanstadt-Sibiu
 1804 – Andreas Klusch, din Hermanstadt-Sibiu
 1804 – Johan Rossi, din Constantinopel
 1804 – Johann Torh, din Cronstadt-Brașov
 1804 – Paul Roth, din Cronstadt-Brașov, menționat și în anii 1829, 1831
 1804 – Johan Schne-Veis, din Cronstadt-Brașov
 1804 – Johan Schaffend, din Bukurest
 1804 – Geor Alexi Steege, din Bukurest
 1804 – Michael Steege, din Cronstadt-Brașov, menționat și în anii 1816, 1829, 1836–1837
 1804 – Stephan Tellman, din Cronstadt-Brașov
 1804 – Franz Theiring, din Cronstadt-Brașov
 1804 – John Zinner, din Wien, menționat și în anii 1829, 1837
 1804 – Ferdinand Wild, din Enyed
 1805 – Andreas Thiess
 1808 – Wilhelm Thuringer, menționat și la 1810
 1810 – Johan Schobel, menționat și în anul 1830
 1811 – Michael Gardo, menționat și în anii 1821–1822
 1812 – Johannes Honterus, menționat și în anul 1818
 1813 – Lorenz Dampner, menționat și la 1822
 1816 – G. Roth
 1816 – Michael Traugott Steege, menționat și în anii 1836–1837
 1818 – J. Dresnandt, menționat și în anii 1829, 1847
 1818 – Franz Ludwig Drexler, menționat și în anii 1829, 1837, 1849
 1818 – Johannes Honterus
 1818 – Leopold Koller
 1819 – Paul Roth
 1820 – Franț Ludohih, din plasa Gorganului, mahalaua Crețulescu
 1820 – Ignat Maizer, mahalaua Popa Darvaș, menționat și în anii 1822–1828, 1829, 1833, 1838
 1821 – Michael Doctor, menționat și în anii 1829, 1837, 1839
 1821–1822, Mihail Gardo, menționat și în anul 1829
 1822 – Dampner
 1822 – Mihael Eckhardt, din Essen, menționat și în anul 1829

- 1822–1828 – Josef Nep. Hammerschmidt, a cumpărat spițeria lui Giovanni Rossi, menționat și în anul 1829
- 1822–1828 – Ignaz Mauszel
- 1827 – Pavel Klush, menționat și în anii 1837, 1839, 1840, 1850, 1855, 1859
- 1828 – Georg Draudt, menționat și în anul 1831
- 1828 – Joseph F. Kuhn
- 1828 – Johann Lochmann
- 1829 – Ioan Dresnand
- 1829 – Ludwig F. Drexler
- 1829 – Michael Eckhardt, originar din Essen
- 1829 – Josef F. Fuhn
- 1829 – Mihail Gardo
- 1829 – Andreas Fr. Graef, menționat și în anii 1831, 1837, 1839, 1847?, 1855, 1859, 1867
- 1829 – Josef Nep. Hammerschmidt
- 1829 – Paul Klusch
- 1829 – Josef Fr. Kuhn, menționat și în anul 1831
- 1829 – Ignat Mauszel, același din 1820, trecut însă la plasa podului Mogoșoaia
- 1829 – Michael Doctor
- 1829 – Fr. X. Prausin, menționat și în anii 1837, 1839
- 1829 – Raber
- 1829 – Josef Raimondy
- 1829 – Paul Roth
- 1829 – Frantz Roth
- 1929 – Andreas Schnell, menționat și în anii 1831, 1839–1842
- 1829 – Johann Schobel
- 1829 – Michael Steege
- 1829 – Johann Zinner
- 1829 – Johann Weszelinovici, menționat și în anii 1839, 1855
- 1830 – Johann Schobel
- 1831 – Georg Draudt
- 1831 – Andreas F. Graef
- 1831 – Josef Kuhne
- 1831 – Paul Roth
- 1831 – Karl Schuller
- 1831 – Andreas Schnell
- 1833 – I. Mauszel
- 1833 – Josef Raimondx
- 1833 – M. Tr. Steege
- 1836 – Friderich Baitler sau Beutler, plasa Albastră, menționat și în anii 1837, 1839, 1842
- 1836–1837 – Josef Raimonty, locuind pe Podul Mogoșoaia în plasa Roșie
- 1836–1837 – Michael Traugott Steege, locuind pe Podul Mogoșoaia în plasa Roșie
- 1837 – Friedrich Beitler

- 1837 – Ludwig Drexler
1837 – Fr. Enenter, menționat și în anul 1839
1837 – Andreas Greff
1837 – Paul Klusch, în plasa Roșie, locuind pe Podul Mogoșoaia
1837 – Michael Doctor
1837 – Francisc Xav. Prujinsky
1837 – Carl Schlulerus
1837 – Ioan Ziner
1837 – Friedrich Eitel, menționat și în anii 1839, 1842, 1855
1838 – Ignatz Mauszel
1839 – Friderich Baitler, menționat și în anul 1842 când vinde farmacia aflată pe
ulița Lipscănească
1839 – Paul Clusch
1839 – Louis Drexler
1839 – Friderich Eitel
1839 – Friderich Ennyeter
1839 – Wilhelm Gaudi, menționat și în anul 1842
1839 – Andreas Greff
1839 – Johan Greff
1839 – M. Hening
1839 – Carol Kladni
1839 – Paul Klusch, menționat și în anul 1850
1839 – Michel Doctor
1839 – Francisk Pruzinski
1839 – I. Raimonty
1839 – Franz Roth
1839 – Andreas Schnell, până în anul 1842
1839 – Carol Schullerus, menționat și în anul 1851
1839 – Carol Adolf Steege, menționat și în anii 1842, 1847, 1851, 1855
1839 – I. Zinner
1839 – Carol Zurner
1839 – Johan Weszelinovitz
1840 – Karl Kladny
1840 – Paul Klusch
1842 – Wilhelm Gaudi, menționat și în anul 1839
1842 – Friedrich Eithel
1842 – Mauszel, spițeria „din potrive Episcopiei”
1847 – Dresnandt, în mahalaua Sf. Gheorghe
1847 – Graef, în mahalaua Răzvanului
1847 – Gheorghe Ghercu, la hanul Papazoglu
1847 – Șuler, la hanul Șerban Vodă
1847 – Zinner, în mahalaua Sf. Gheorghe
1848 – Andreas Frank, menționat până în anul 1897
1849 – Drexler

- 1849 – Fr. Klein, menționat și în anul 1853
1850 – Paul Klusch, primește autorizația să construiască o spițerie la poarta spitalului Colțea
1855 – octombrie, farmacia lui Johann Greff este preluată de fiul său, Eduard Greff
1855, noiembrie – M. Binder
1855, noiembrie – J. Bohm
1855, noiembrie – Fr. Eitel
1855, noiembrie – A. Frank
1855, noiembrie – A. Graef
1855, noiembrie – J. Nep. Hammerschmidt
1855, noiembrie – C. Kladny
1855, noiembrie – P. Klusch
1855, noiembrie – Ed. Jul. Rissdorfer
1855, noiembrie – Fr. Roth
1855, noiembrie – M. Schmidt
1855, noiembrie – C. Schuller
1855, noiembrie – A. Steege, 1856
1855, noiembrie – A. Thies
1855, noiembrie – J. Zinner
1855, noiembrie – C. Zurner
1855, noiembrie – C. Weber
1855, noiembrie – J. Weszelinovici
1856 – J. Honig
1856 – Adolf Stege, moare la 1864
1858 – J. Hoenig, menționat și în anul 1864
1859 – Michel Adolf, mahalaua Crețulescu
1859 – Scarlat Claude, mahalaua Sf. Ioan Nou
1859 – Pavel Cluș
1859 – Daniil Craus, mahalaua Sf. Nicolae
1859 – Samuil Craus, mahalaua Sf. Ioan Nou
1859 – Rudolf Doregher, mahalaua Sf. Nicolae
1859 – Johanna Dresnand
1859 – Friderich Eithel, menționat și în anul 1863
1859 – Mihael Falcaș, mahalaua Colțea
1859 – Andreas Frank, menționat și în anul 1864
1859 – Adreas Greff
1859 – Johann Greff
1859 – Andreas Friederich Grețu (sic), mahalaua Șerban Vodă
1859 – Iosef Haimșmit sau Hammerșmid, mahalaua D-na Bălașa
1859 – Leon Hart, mahalaua Sf. Dimitrie
1859 – Martin Hening
1859 – Ioan Hesic, mahalaua Șerban Vodă
1859 – Carl Kladny

- 1859 – Leonard Doctor
1859 – Friderich Niereșer
1859 – Franț Pruschinzchi
1859 – Iulius Eduard Rissdorfer, mahalaua Curtea Veche
1859 – Friderich Roth
1859 – Friderich Roșu, mahalaua Sf. Dimitrie
1859 – Adolf Stege, mahalaua Crețulescu, moare la 1864
1859 – Ioan Stirner, mahalaua Sf. Gheorghe Vechi
1859 – Carol Șulerul sau Șulerus, mahalaua D-na Bălașa
1859 – Andreas Tizu sau Thies, mahalaua Crețulescu
1859 – Fani Veselinovits
1859 – Friedrich Zurner, conduce farmacia Esculap între 1859–1865
1859 – Scarlat Zurner, mahalaua Biserica Doamnei
1864 – Scarlat Eitel, fiul lui Friedrich Eitel
1864 – Scarlat Fuhrmsn
1864 – Kleber, farmacist la farmacia Națională a lui Paul Klusch
1864 – Iosif Theil
1865 – **Josef C. Bruss**
1866 – A. Frank, 1867
1867 – Andreas Fr. Graef
1870 – Fr. Zurner, cumpără și conduce farmacia La Cerbu, până la retragerea din activitate (1902)
1870–1876, **Friedrich Bruss**
1870–1876, Aurelius Ciura
1870–1876, Iosif Eitel
1870–1876, Frank
1870–1876, Thies Joseph
1870–1876, Gustav Graef
1870–1876, Carol Kladny
1870–1876, Franz Kessler
1870–1876, Kleber
1870–1876, Leonard
1870–1876, Friedrich Nierescher
1870–1876, Julius Rissdorfer
1870–1876, Johann Sattfelv
1870–1876, Carl Schuster
1870–1876, F. Theil
1870–1876, Arnold Zeides
1870–1876, Franz Zeidner
1870–1876, Witting
1874 – **Mihail Bruss**
1875 – N. I. Anghelescu
1880–1901 Eduard Fabini

- 1879 – Brusz
- 1880 – Andreas Frank
- 1882 – Cristache Alexandriu
- 1882 – Mihail Stoenescu
- 1883 – C. Belciugățeanu
- 1886 – Anton Altân
- 1886 – N. Drăgulescu
- 1886 – Josef Iurah
- 1895 – Michael Bieltz
- 1895 – I. Vespremeanu
- 1896 – Adam Hențescu
- 1896 – Otto Mayer
- 1896 – Alexandru Volanschi
- 1897 – D. Nicolau
- 1897 – N. I. Sechel

ANEXA 4

LISTA FARMACILOR DIN BUCUREȘTI (1786–1900)

- 1786 – Apollo, va funcționa până în secolul XX
- 1787 – La Vulturul de aur, va funcționa până în secolul XX
- 1794 – Esculap, menționată și la 1864
- 1795 – Leul de aur, va funcționa până în secolul XX
- 1800 – Speranța
- 1803 – Foișorul de foc
- 1805 – La Cerbu, menționată și între 1870–1902, când se afla pe Calea Mogoșoaiei nr. 48
- 1808 – Coroana de aur, menționată la 1810, 1824, 1848
- 1810 – Hygeia – la 19 iulie 1827 este arsă, o nouă spițerie fiind deschisă pe 30 ianuarie 1828; în anul 1875, când se afla pe strada Șerban Vodă, devine proprietatea farmacistului **Josif C. Bruss** iar la moartea acestuia, tot în 1875, este arendată de farmacistul N. I. Anghelescu
- 1811 – La Pelican
- 1812 – Biserica cu Sfinți, menționată la 1818, 1859
- 1813 – Salvator, pe Podul Mogoșoaiei, menționată între 1822–1828 și între 1842–1864
- 1816 – Fortuna; la 1856 – La Fortuna, farmacia lui A. Steege, se afla pe podul Mogoșoaiei, în casele Fr. Bossel, până la moartea acestuia în anul 1864. În anul 1865 fusese preluată de Leonhard Doctor
- 1819 – Ursul, menționată și între 1849–1897, când se afla pe strada Patria nr. 10, lângă Hotel Patria
- 1821 – La Arab, menționată și în 1864
- 1821 – La Crucea de Aur, moștenită în familie până în anul 1902, când este vândută farmacistului Josef Ressedorfer
- 1828 – Flora, menționată până la 1867

- 1829 – Ochiul lui Dumnezeu, menționată și la 1859; la începutul secolului XX se afla pe Calea Victoriei, colț cu strada Biserica Amzei
- 1831 – moare proprietarul spișeriei din Hanul lui Manuc
- 1837 – Imperatorul Roman, menționată și la 1859
- 1842 – farmacia lui Friderich Baitler, aflată pe ulița Lipscănească
- 1842 – farmacia lui Andreas Schnell, aflată în mahalaua Curtea Veche, Văpseaua Roșie nr. 1238
- 1842–1864, Salvator
- 1850 – la poarta spitalului Colțea, farmacia lui Pavel Clusch
- 1856 – Națională sau Națională la Vulturul Român?, pe Lipscani, menționată și în 1859, 1864
- 1859 – Arapul, probabil farmacia Arabul
- 1859 – Cerbul de aur
- 1859 – Coroana de aur
- 1859 – Fenix
- 1859 – Fildeșul
- 1859 – Foișorul de Foc
- 1859 – Fortuna, Spișeria Curții
- 1859 – Împăratul roman
- 1859 – La globul de aur
- 1859 – Leul de aur
- 1859 – Națională, str. Lipscani
- 1859 – Pelicanul de aur
- 1859 – Salvatorul, menționată până la 1864
- 1859 – Spișeria oștirii române
- 1859 – Spișeria națională la vultur
- 1859 – Ursu
- 1859 – Vulturul negru
- 1860 – La Vultur
- 1876 – **Farmacia Curții**, vizavi de piața Episcopiei, pe Calea Mogoșoaiei nr. 67
- 1876 – La Speranță
- 1881 – Centrală
- 1881 – Victoria
- 1882 – Coroana de oțel
- 1882 – Farmacia Română la Sfântu Pantelimon, pe Calea Victoriei 77
- 1883 – La Heliade, la 1885 se afla în Obor
- 1886 – Aurora
- 1886 – Camera Deputaților
- 1886 – Galen
- 1895 – Centrală
- 1895 – Crucea albă
- 1895 – **Farmacia Curții Regale**
- 1895 – Sfântu Spiridon
- 1896 – Sănătatea

BIBLIOGRAFIE PENTRU ANEXELE 3 ȘI 4

PERIODICE

- Paul Cernovodeanu și Nicolae Vătămanu, „Focul cel Mare” din 1847 oglindit în arhiva Califarov, **București. MIM**, 12, 1997, p. 87–111.
- Paul Cernovodeanu și Nicolae Vătămanu, Contribuții la situația medico-sanitară a orașului București în primele decenii ale secolului al XIX-lea, **București. MIM**, 13, 1999, p. 117–126.
- Florentina Limban, Activitatea farmaceutică din București între secolele XVII–XVIII, **București. MIM**, XIV, 2000, p. 333–338.
- Florentina Limban, Activitatea farmaceutică din București în a doua jumătate a secolului al XIX-lea, **București. MIM**, XV, 2001, p. 125–127.
- Florentina Limban, Activitatea farmaceutică din București în a doua jumătate a secolului al XIX-lea, **București. MIM**, XVI, 2002, p. 127–132.
- Aurel D. Petrescu, Semnificația recensământului din 1878 la București, **București. MIM**, IX, 1972, p. 267–273.
- Nicolae Vătămanu, Asistența sanitară în București în veacurile al XVI-lea și al XVII-lea, **București. MIM**, I, 1964, p. 229–240.

CĂRȚI

- Nicolae I. Angelescu, Acte și documente din trecutul farmaciei în Țările Române, București, 1904.
- G. Barbu, Arta vindecării în București de odinioară, București, 1967.
- G. Brătescu, Sănătatea Bucureștilor. 1862–1944, București, 1970.
- Emil Gheorghiu, Pagini din trecutul farmaciei românești, București, 1967.
- Dr. V. Gomoiu și farmacistii Gh. Gomoiu și Maria V. Gomoiu, Repertor de medici, farmaciști, veterinari (personalul sanitar) din ținuturile românești, Volumul I, înainte de 1870, Brăila, 1938.
- Dr. V. Gomoiu și farmacistii Gh. Gomoiu și Maria V. Gomoiu, Anexă la repertoriul de medici, farmaciști, veterinari (personalul sanitar) din ținuturile românești, Volumul I, înainte de 1870, București, 1941.
- Ioan Grecu, Gheorghe Mermeze, Societatea română de istoria farmaciei, Oradea, 1999.
- Istoria medicinei românești, redactori V. L. Bologa, G. Brătescu, B. Duțescu, Șt. M. Milcu, București, 1972.
- Samuel Izsak, Farmacia de-a lungul secolelor, București, 1979.
- Florentina Limban, Activitatea farmaceutică din București în secolele XVII–XIX, Muzeul Municipiului București, fără an.
- Vasile I. Lipan, Farmacia românească în date, Braunschweig, 1990.
- Ulysse de Marsillac, Ghidul călătorului la București, în Bucureștiul în veacul al XIX-lea, București, 1999.
- Radu Olteanu, București cu date și întâmplări, București, 2002.
- Pompei Gh. Samarian, Medicina și farmacia în trecutul românesc, volumele I–III, București, 1938.
- Sorin Ursoiu, Istoria farmaciei, Timișoara, 1996.
- Nicolae Vătămanu, De la începuturile medicinei românești, București, 1966.
- Nicolae Vătămanu, Medicina veche românească, București, 1970.
- Nicolae Vătămanu, G. Brătescu, O istorie a medicinei, București, 1975.

SUMMARY

A Bucharestan Chemist's Shop at the End of the 19th Century

The archeological salvation excavations undertaken during the summer of 2002, in the 19, Armand Călinescu Street in Bucharest, have resulted in the discovery of some foundations belonging to a former chemist's shop, along with those of a newer, wider building risen over the older one, dating from 1896–1899 and demolished in 1980.

The inventory found comprises a tumbler with a handle, glass jars, small jugs, rureens, European porcelain, faïence fragments (one of which marked with the year 1859, ensuring thus a better dating of one of the complexes). Glass flagons were also found in the underground, along with tools typical of chemist's shops.

One of the vessels bears the inscription „F. Brus Royal chemist's Shop Bucharest”. The authors inquired about the above-named chemist's shop.

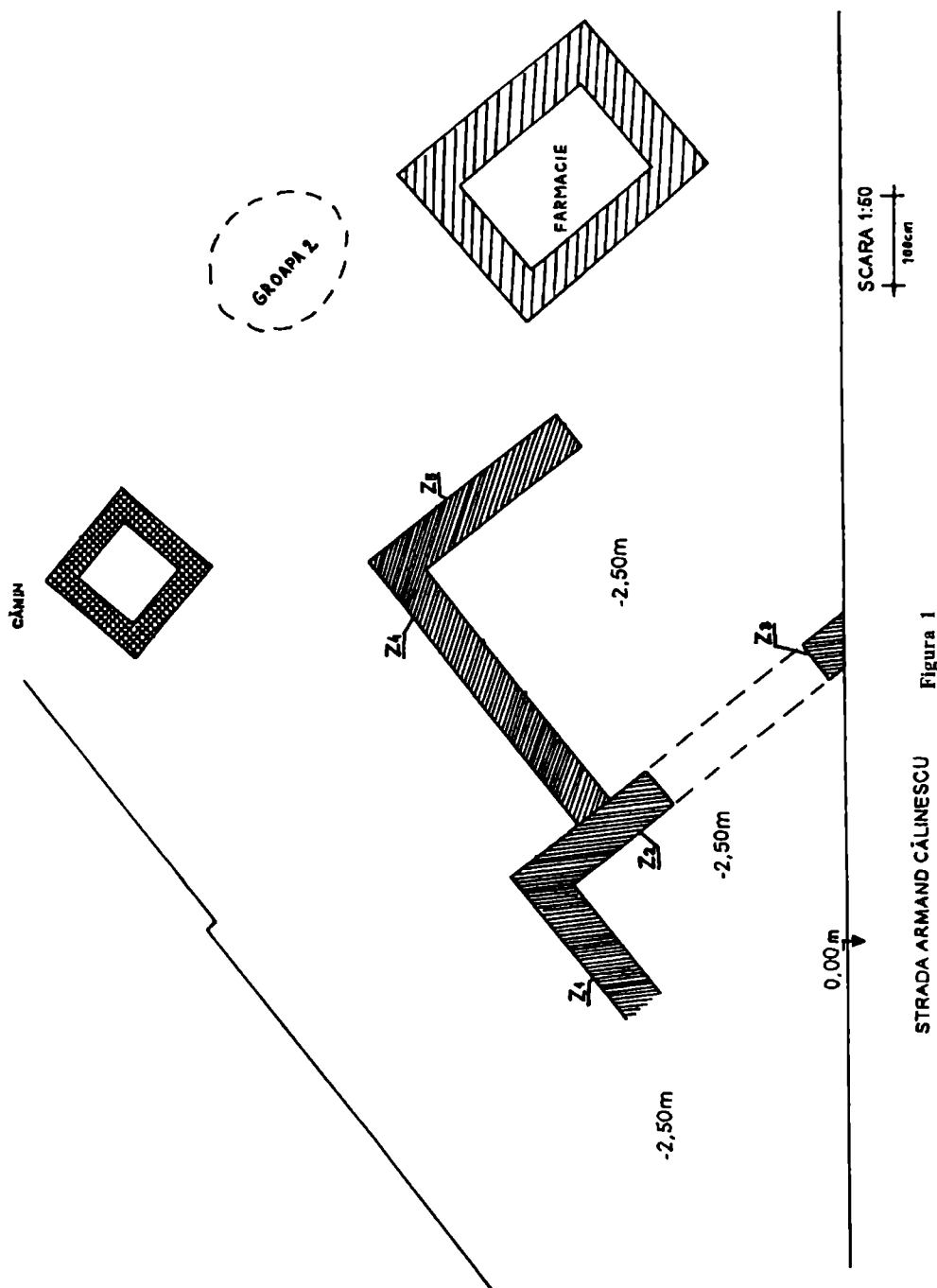

Figura 1

STRADA ARMAND CĂLINESCU

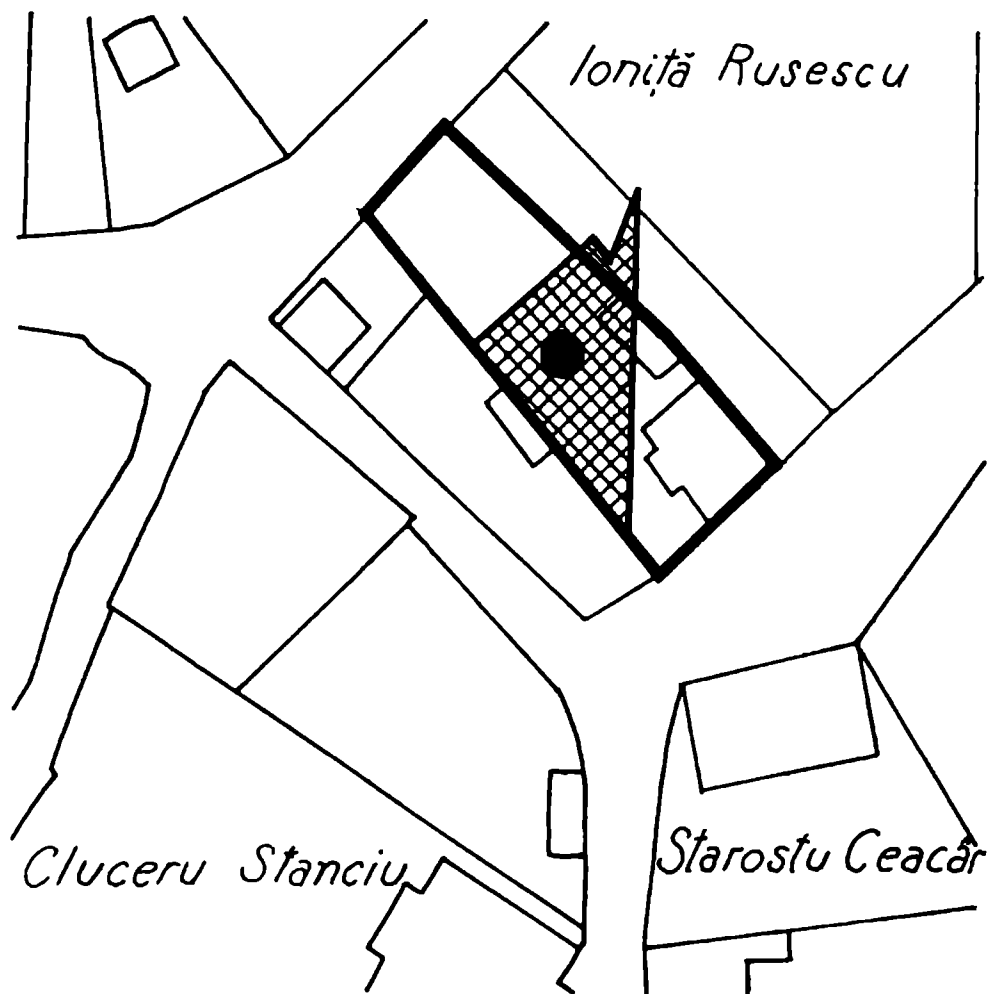
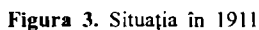

Figura 2. Situația în 1846

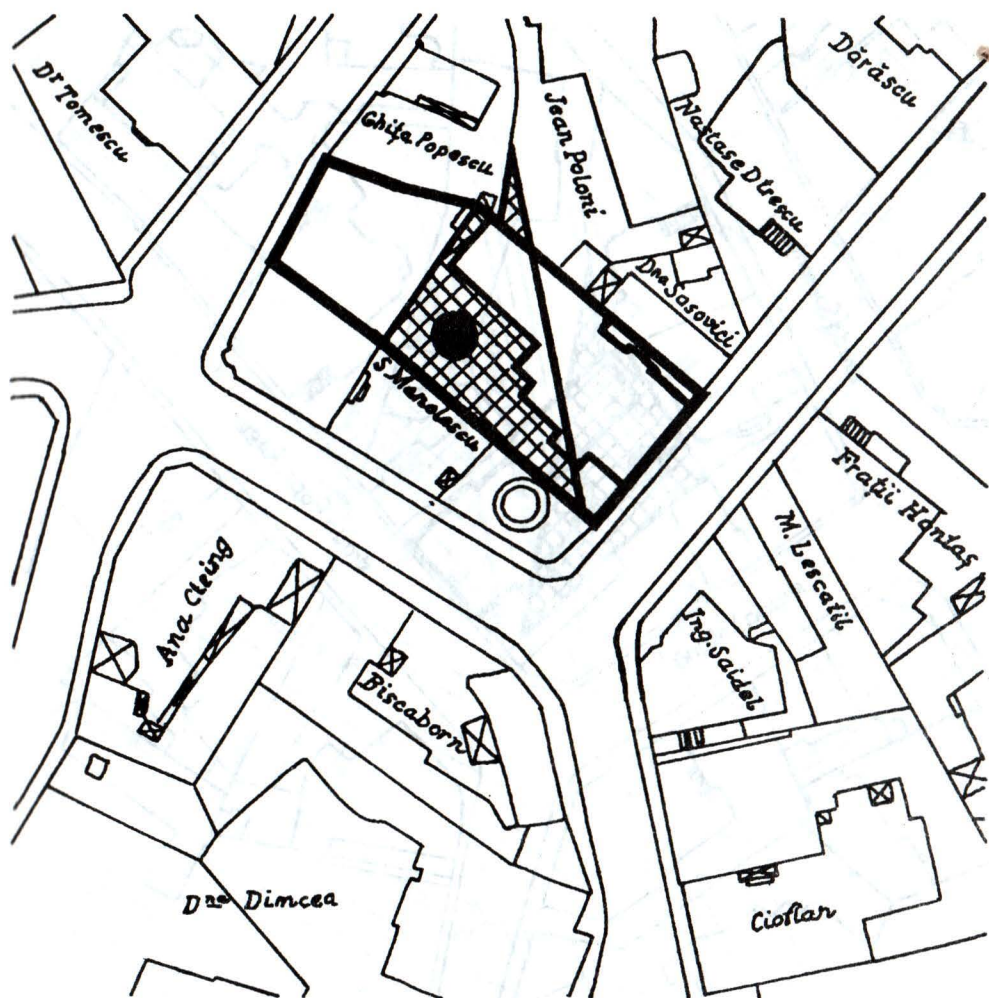

Figura 3 a. Situația în 1911

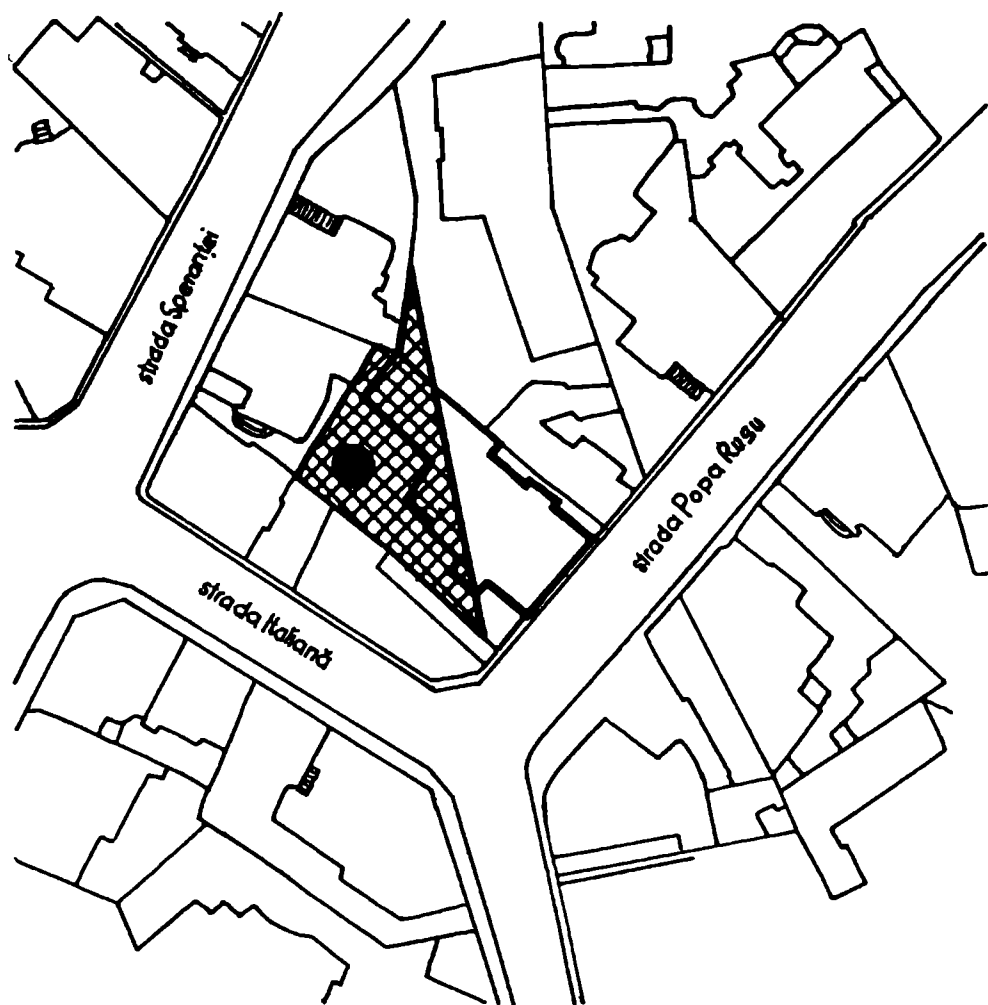

Figura 4. Situația în 1980

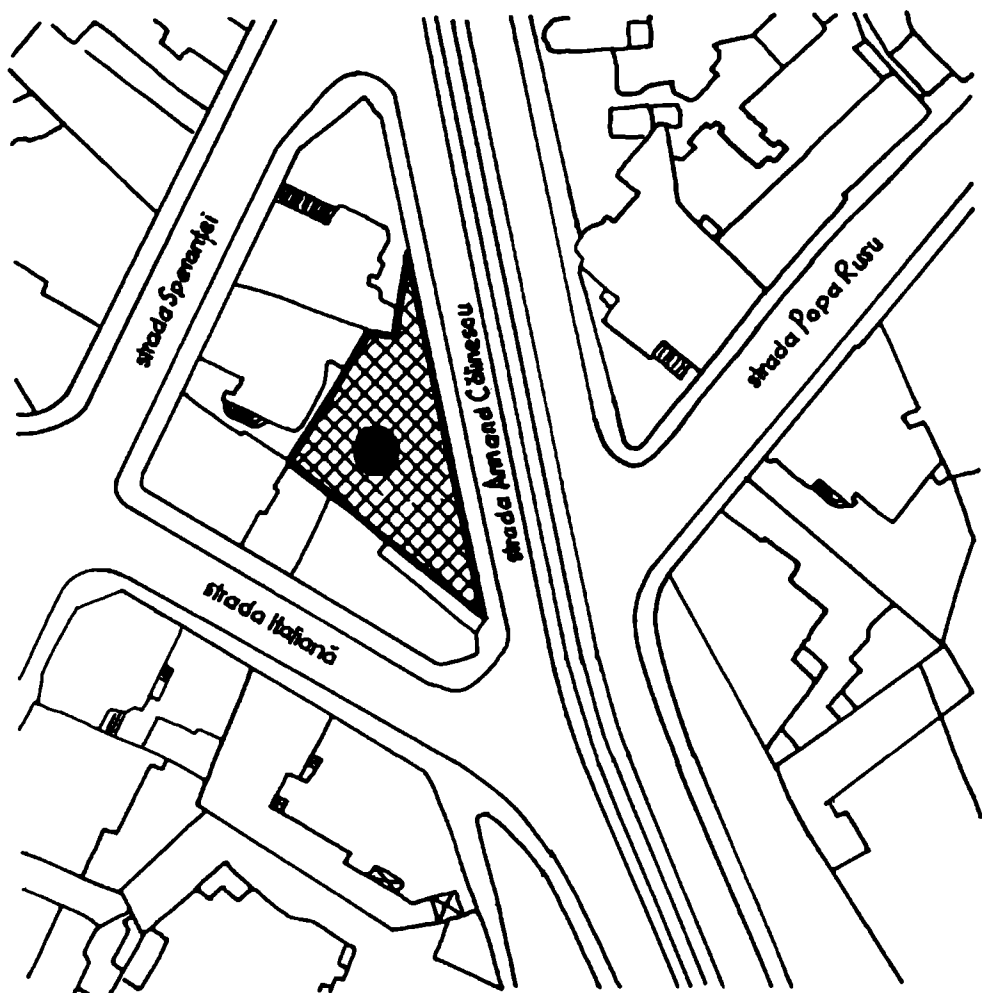
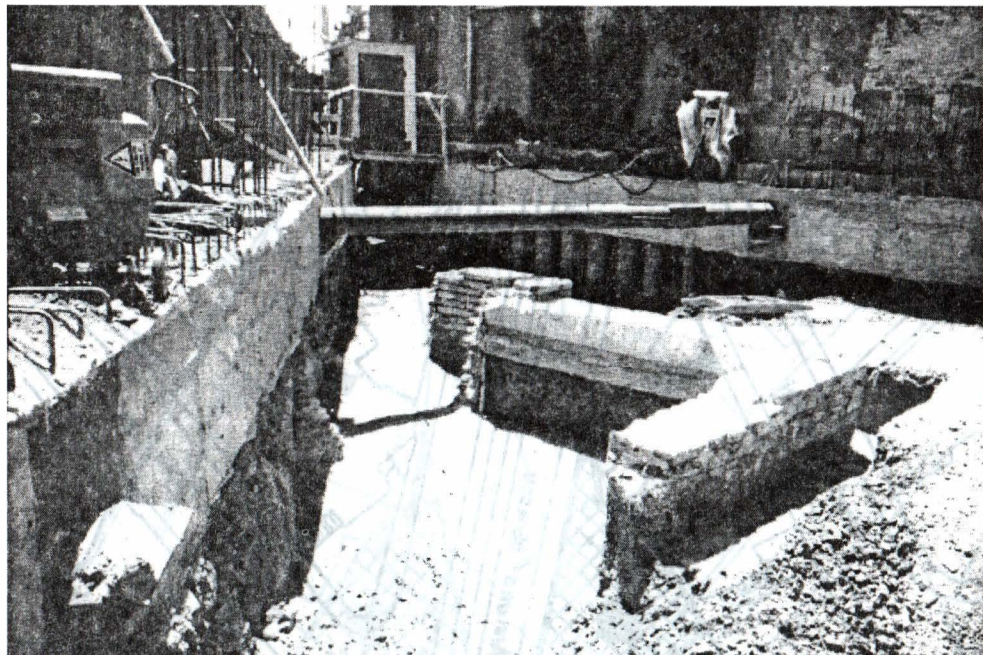
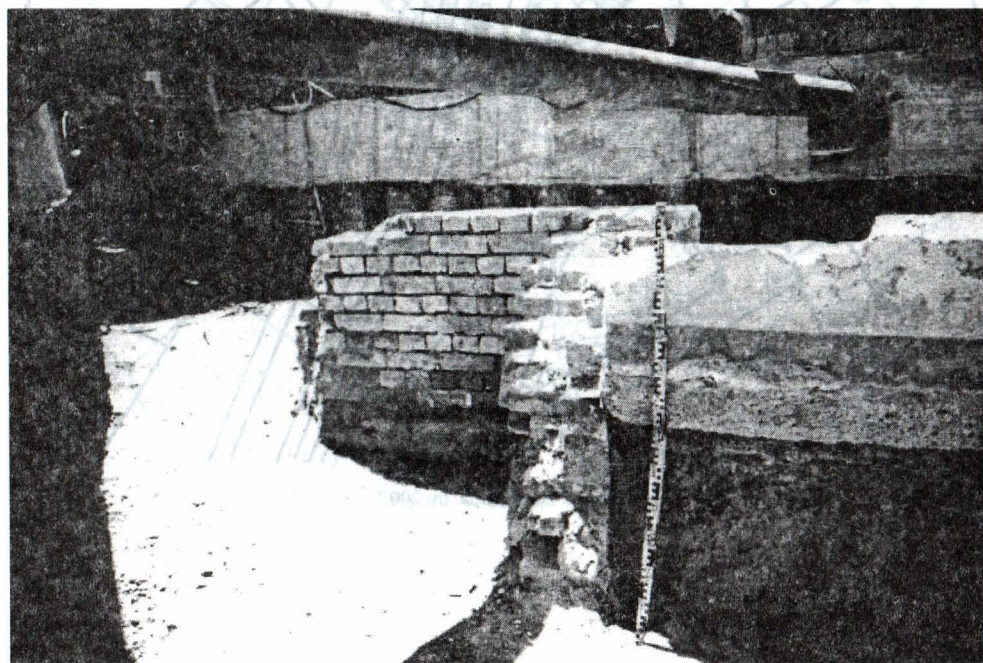

Figura 5. Situația în 2002

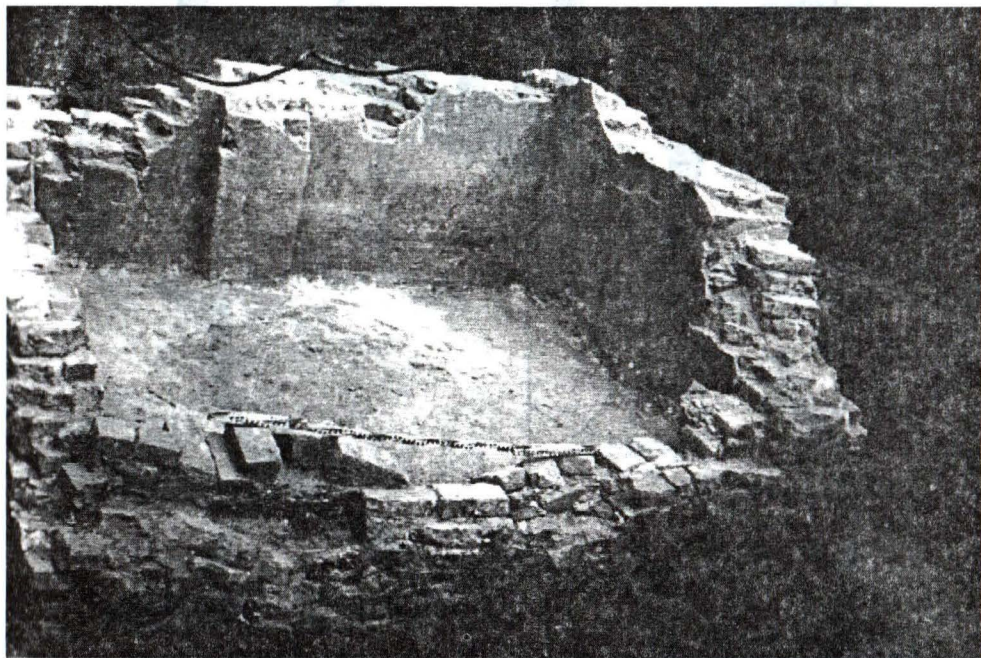

1 a

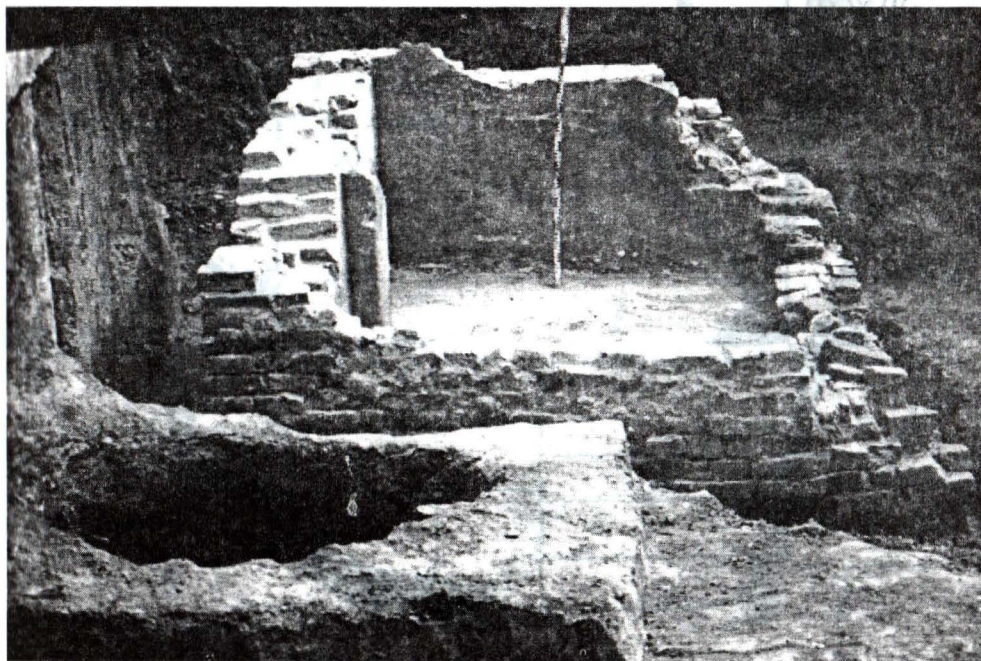

1 b

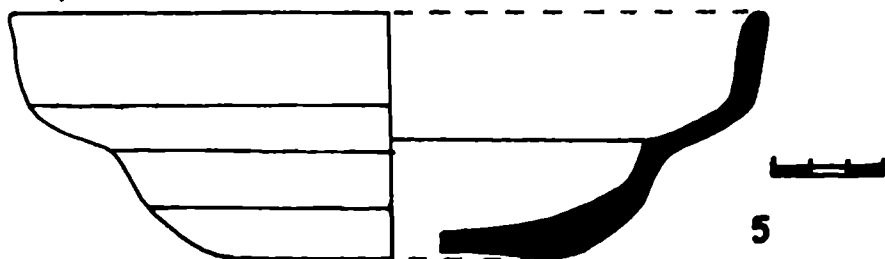
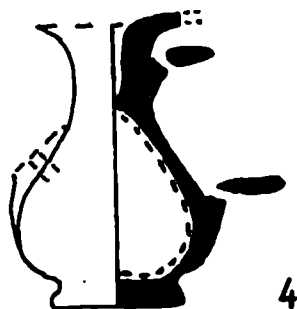
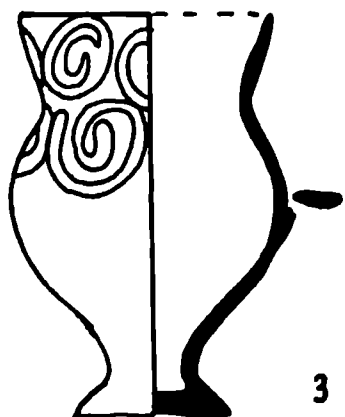
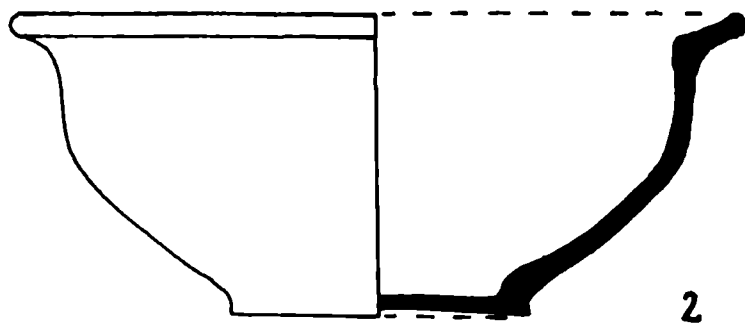

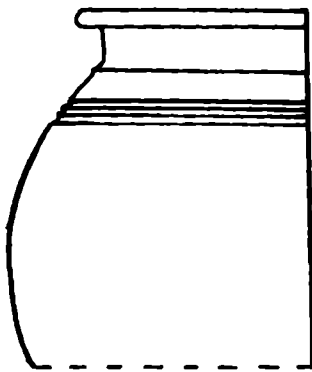
1 c

1 d

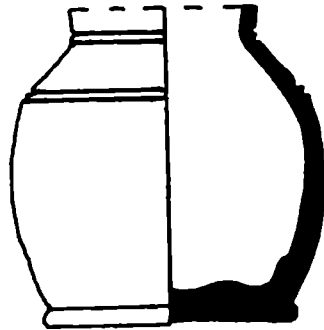
Planşa I

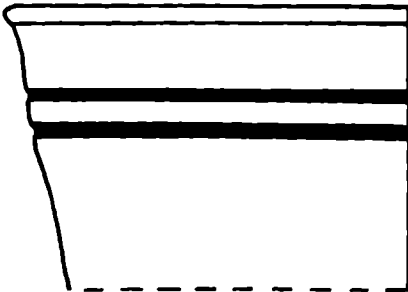
1

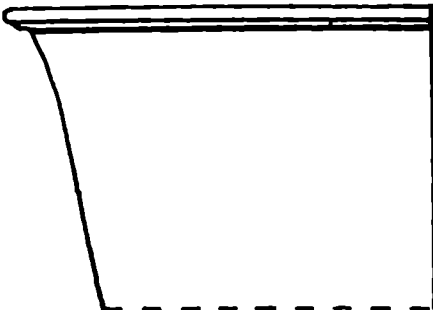
2

3

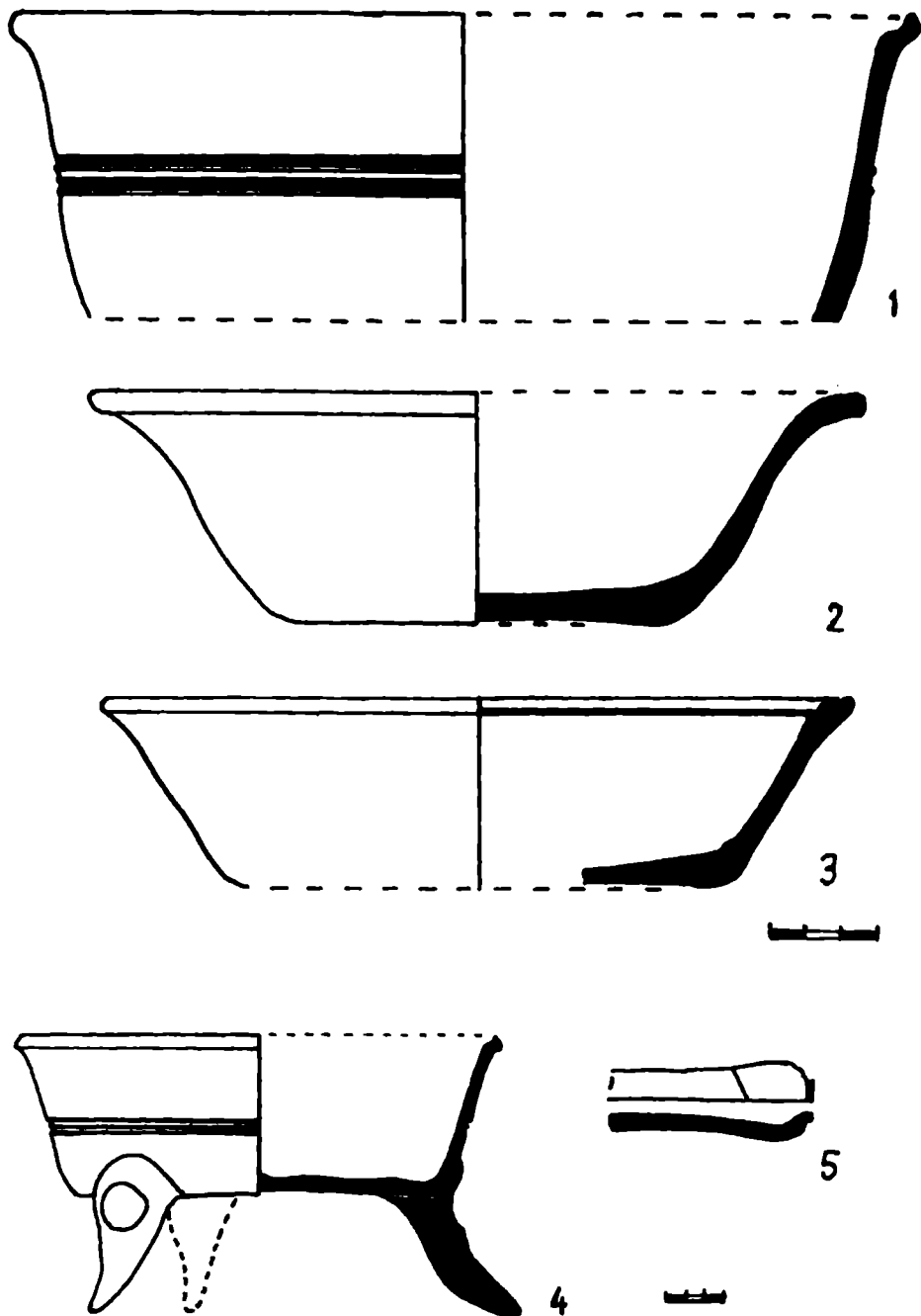
4

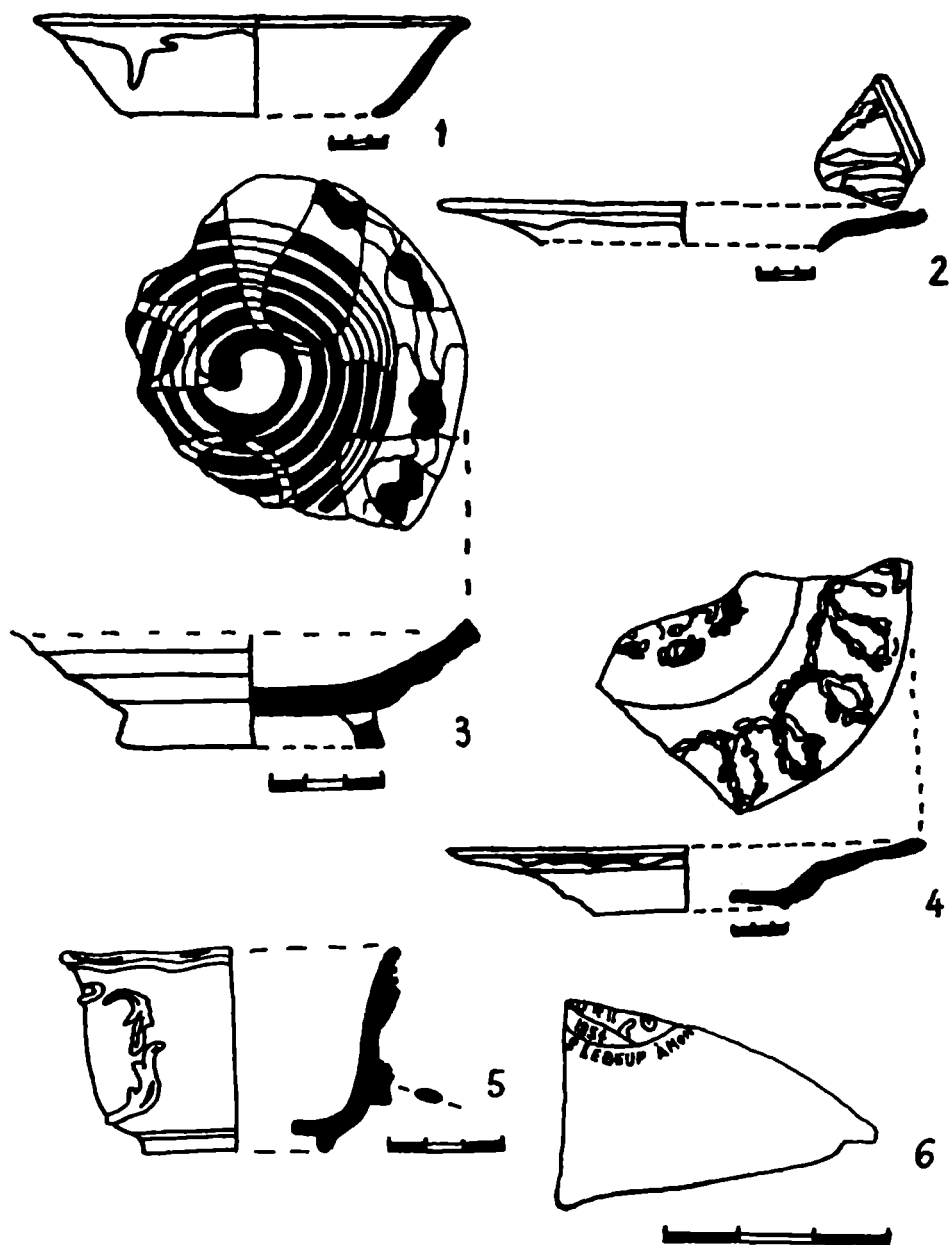
5

Planşa II

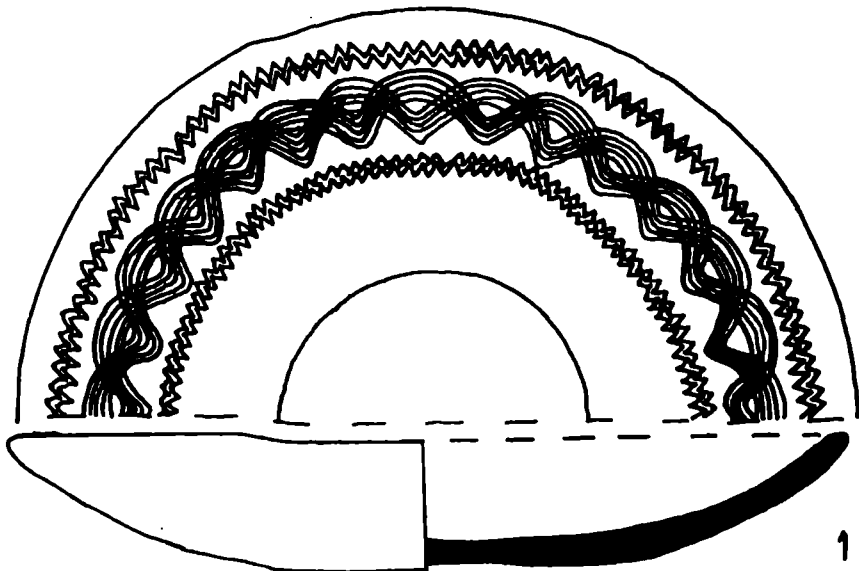

Planșa III

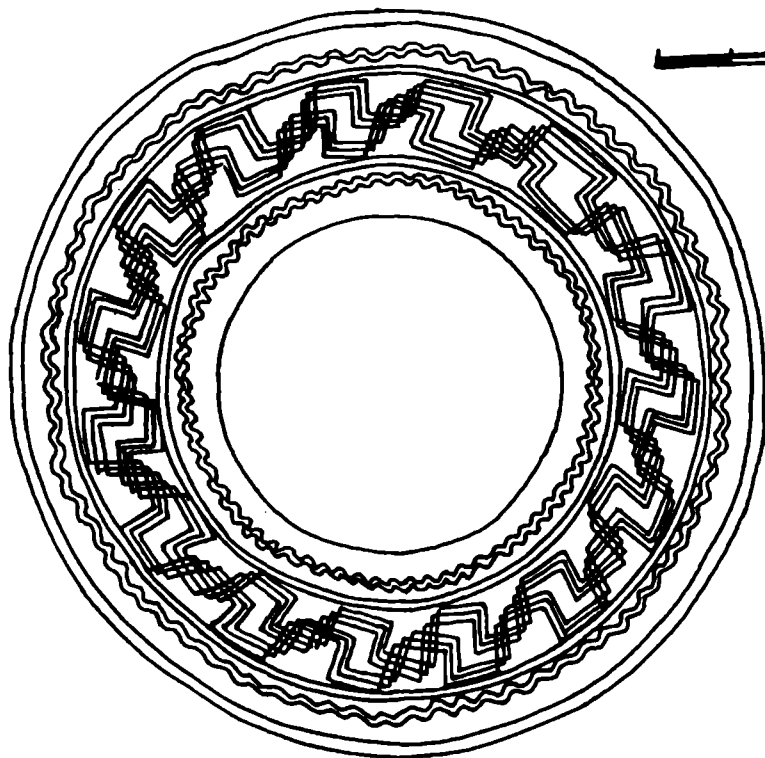

Planșa IV

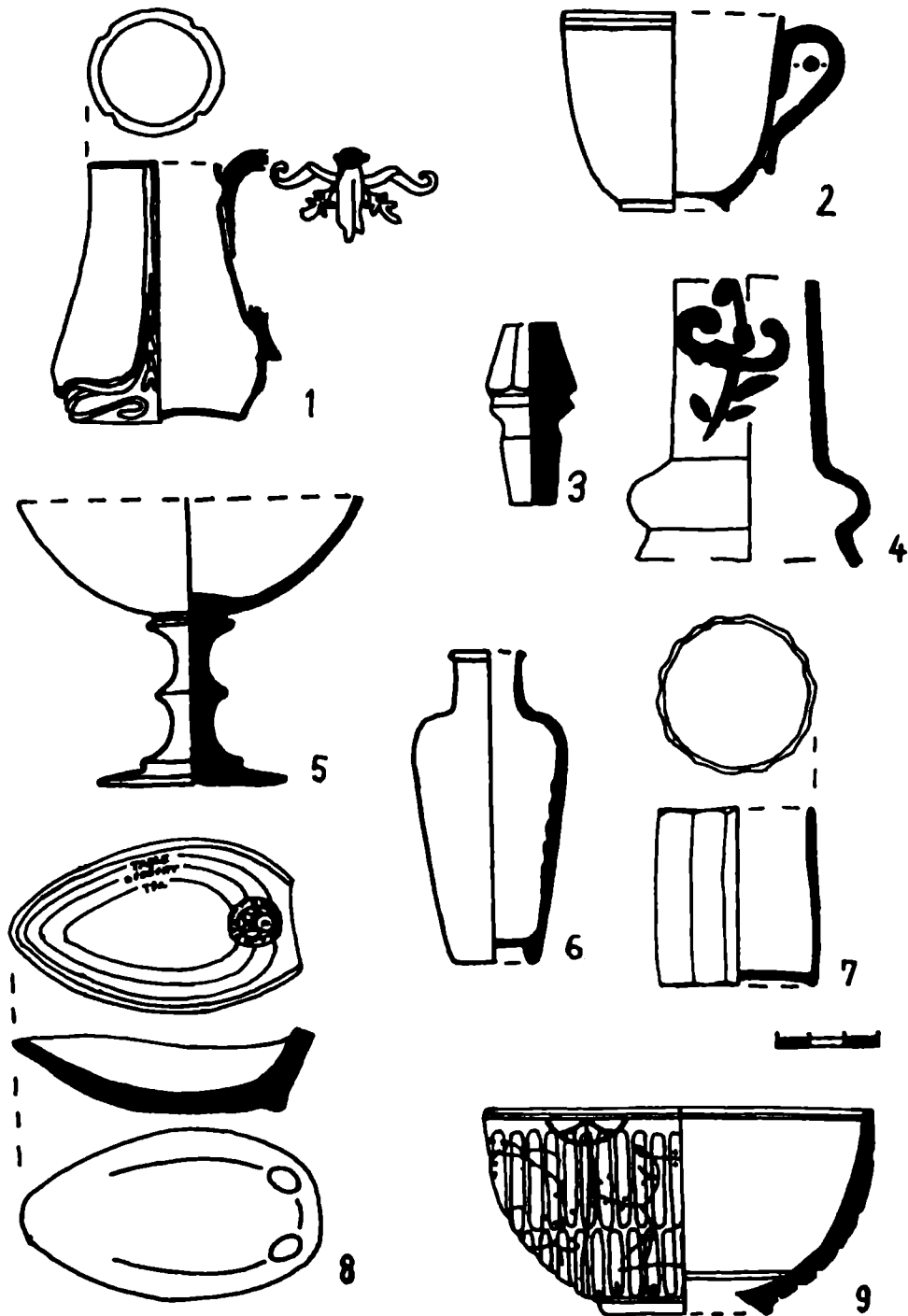

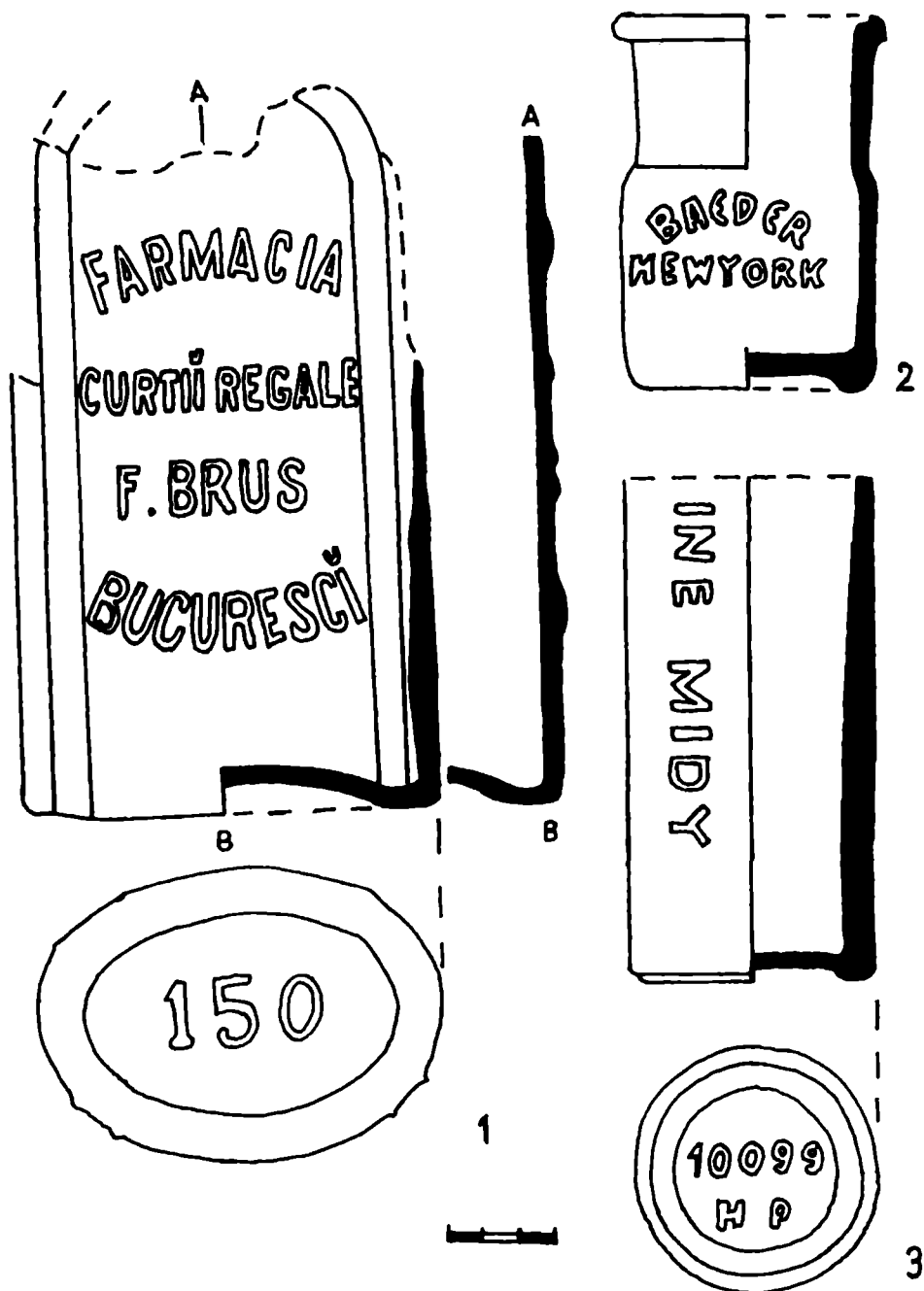
1

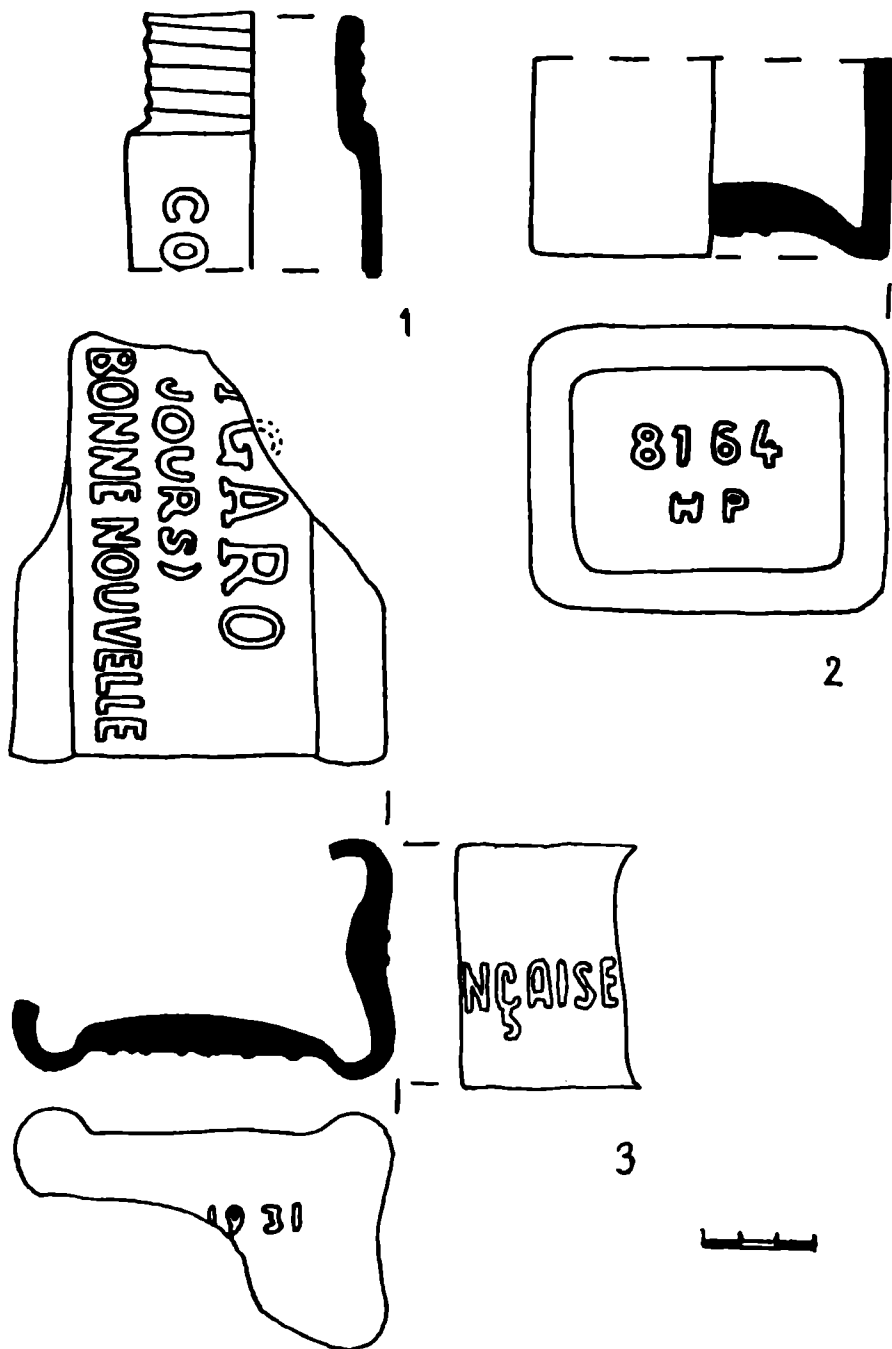
2

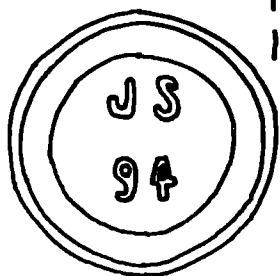
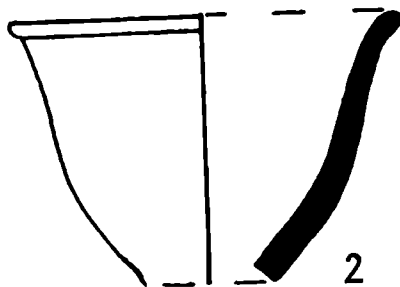
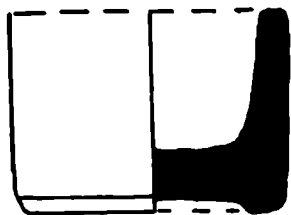
Planșa VI

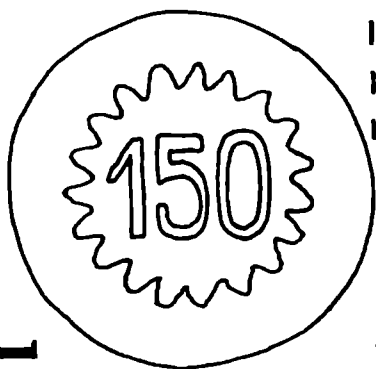
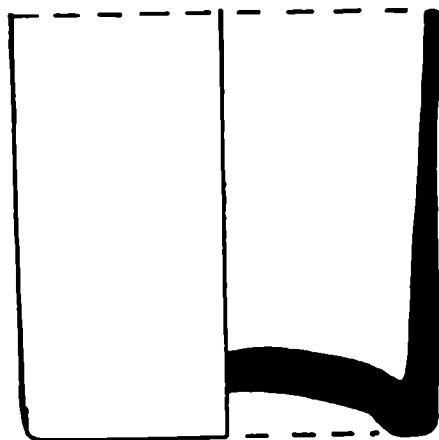
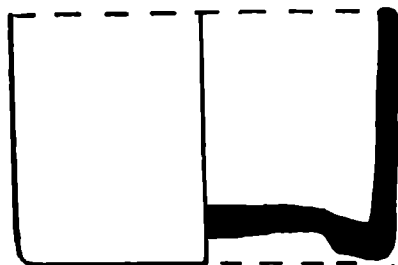
Planșa VII

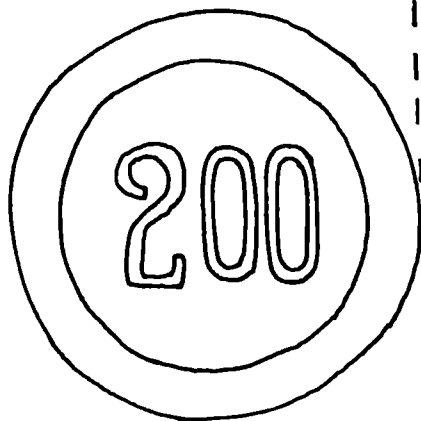
Planșa VIII

1

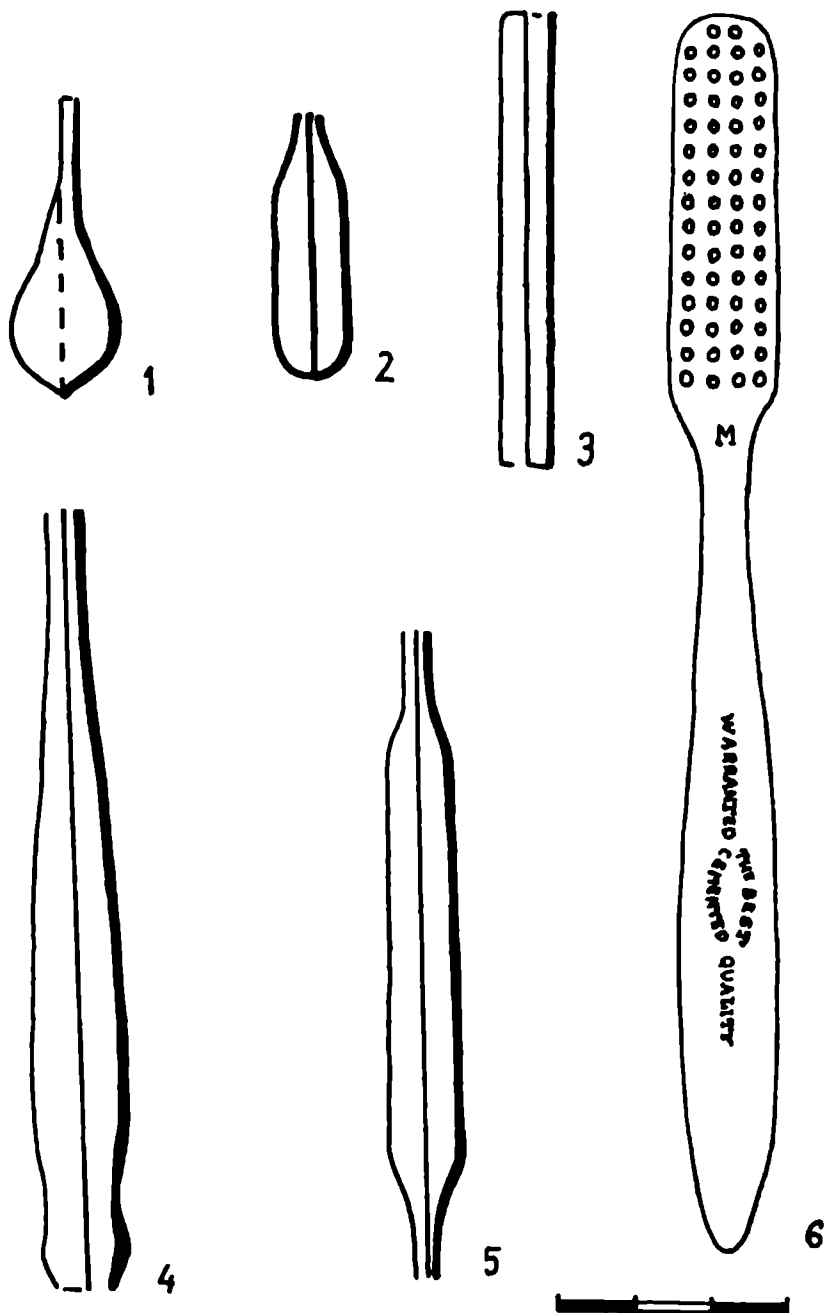

3

4

Planșa IX

Planșa X